

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Jókai-utca 8. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltnak.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek

s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések **Karai Sándor** tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

A mi jelszavunk.

Beszéd, a melylyel **Dr. Erdős József**, a debreceni főiskola rektora, az 1903/4. tanévet megnyitotta.

(Folytatás és vége.)

És ez a mi profétánk, főpapunk, királyunk az idő teljességében csakugyan eljött; alászállott ide e bűnös földre. Megtanította az emberiséget lélekben és igazságban imádkozni; meggyőzte a világot a felől, hogy az egyedüli tökéletes áldozat az Isten és felebarátaink iránt való szeretet.¹ Szent ajkáról hangzott el e földön először ez a bizodalomteljes, vigasztaló, bátorító, boldogító megszólítás: „Mi Atyánk!”² A legtisztább hála és gyermeki hűség érzelmétől sugalt eme megszólítással jelezte az Úr, hogy Ő immár tökéletesen megvalósította az egyetemes váltság eszméjét, a melyről a természeti kijelentés és az őszösvetségi theokratia révén még csak halvány s homályos tudatot nyerhetett a világ. Krisztus által lett az imádság a halandó bűnös embert megelevenítő, újjászüelő hatalommá, a lélek nélkülözhetetlen életelemévé, az Istenhez vezető úttá és a mennyekben reánk váró üdvösségünk biztos zálogává.

Méltán érinthet tehát bennünket fájdalmasan az a tény, mely szerint a keresztyénség, az imádságnak Krisztus által tanított tökéletes mintájától a pápai uralom nyomása alatt idők folyamán eltért, a midőn az önző hivatali érdekből félrevezetett együgyűek, a becsempészett evangéliomellenes és keresztyénietlen, pogány külsőségek gyakorlásával, nevezetesen Máriához, az angyalokhoz, a szentekhez, az elhunytak képeihez és szellemeihez, most rózsafüzér majd más gépileges közvetítések révén intézett üres sívár fohászzkodásukkal, az egyedül imálandó Isten dicsőségét századokon át elhomályosították

és nevét megszenteltségtelenítették. Elvitázhatatlanul a reformációt illeti meg az elismerés pálmája azért a veritékes küzdelemmel kivívott lelki szabadságért, a melynek birtokában közel négy évszázad óta, millió meg millió szív és ajak, ismét Krisztus szellemében és az Ő tökéletesen elégséges egyedüli közbenjárásával járulhat Isten színe elé, a miként ezt hajdanán az apostoli korszak hívő gyülekezetei cselekedték.

De bár a reformáció ismét életre keltette a bűnbánó, hálaadó, magasztaló és könyörgő alakban s evangéliomi szellemben történő imádkozást, mindamellett ez a lelki áldozat a protestáns egyház istentiszteleti intézményében sem érvényesül mindenütt tökéletes módon. Mert, miként a katolikus kultuszban az Isten ígéjének hirdetése általában háttérbe szorul, sőt a legtöbb vallási cselekvénynél teljesen hiányzik: aként a protestáns egyházban számosan, bár egyoldalulag és tévesen azt képzelik, hogy a templomi istentisztelet nem áll egyébből, mint a predikáció hallgatásából. E ferde felfogás ellenében hangsúlyoznunk kell, miszerint a keresztyén istentisztelet e tagadhatatlanul központi fontosságú alkotó eleme, tudniillik az íge hirdetése mellett, nem kevésbé építő és üdvös hatású az imádság,¹ mint szintén az ének,² sőt — több oknál fogva mondhatjuk, hogy — hozzátartozik az adakozás³ is.

Boldog, valóban boldog, a ki imádkozni tud és imádkozni szeret, mivelhogy az ilyen ember a buzgóság szárnyain s ajkai óhajtásain Isten elé érvén érezi, miként bárminemű életviszonyok között Isten vele és ő Istennél van s az örök

¹ I. Kir. 9, 3. Zsolt. 72, 15; 88, 14. Mt. 6, 5. 6. 9—13; 26, 36. 39. 42. 44. Mk. 13, 33. Lk. 22, 45. 46. Ján. 17. Csel. 1, 14. R. 1, 10. Kol. 1, 9. I. Pét. 4, 7. Jel. 5, 8.

² Zsolt. 59, 17; 96, 1. Ézs. 42, 10. Mt. 26, 30. Csel. 16, 25. Ef. 5, 19. Jak. 5, 13.

³ Zsolt. 112, 9. Péld. 11, 24—26; 19, 6. Ézs. 58, 7. Lk. 3, 11. Csel. 10, 4. Gal. 6, 9. Fil. 4, 18. II. Kor. 9, 7. Zsid. 13, 16.

¹ Mk. 12, 33. Lk. 10, 27.

² V. ö. Heid. Káté 116—128. k.

életnek már e mulandó földi hazában örökösévé, birtokosává lett.¹

*

Kapcsolatosan megemlítek ezúttal két figyelemreméltó mozzanatot. Egyik az *imádkozás nyelve*, a mely gyanánt köztudomás szerint a pápai rendszer az egyház egységes és egyetemes jellege fentartásának örve alatt, néminemű kénytelen kellelten és részleges engedményektől eltekintve, a latint állapította meg általánosan kötelező érvénynyel. Ez a hivatalos latin nyelvi kényszer merő ellentétben van Jézus és az apostolok szellemével, példájával, mint szintén az evangéliumi szabadsággal. Hiszen Idvezítő Urunk soha latinul egy ígét sem ejtett ki, mivel állandóan a korabeli palaestina zsidó nép köznyelvén s mindig tolmács nélkül hirdette Atyjának akaratát.² Tanítványai az apostolok színén egytől egyig ezen a nyelven beszéltek és az újszövetségi kánoni iratokat a pogányok apostolának Pálnak módjára mindnyájan eredetileg az akkori világ közös nyelvén hellénül szövegezték. Maga Pál apostol mint minden levelét, úgy a római hivókhöz intézett magna chartáját is hellén nyelven írta. Péter apostol, mivel latinul sem nem beszélt, sem nem értett, szintén hellén fogalmazásban küldötte el kánoni leveleit a címzett olvasókhoz, sőt az ő római gyülekezet pogányokból lett keresztyén tagjainak istentiszteleti nyelve is tulajdonképpen a görög volt. Mindez azt igazolja, hogy Idvezítőnk az evangéliomot minden népnek és nemzetségnek közkincsül hozta a'á e földre, hogy kiki úgy magánosan mint a gyülekezetben, az általa teljesen értett és állandóan használt édes anyai nyelven imádjja Istent lélekben és igazságban, miként ez széles e világon a protestáns egyházban gyakorlatban van.

A másik mozzanat az *imádkozás helye*, a melyre nézve az apostoli korszak hívóinek rendtartása azt igazolja, hogy kezdetben szerény magános hajlékokban, vagy bérelt tágas termekben gyültek össze közös istentiszteletre. Csakis a második század végén találunk említést istentiszteleti épületekről s a díszes külsejű és berendezésű templomokról csupán a negyedik század óta lehet szó, a mikor a keresztyénség már pápistás jellegű volt. A reformatio e tekintetben is észszerű és céltudatos átalakulási folyamatot indított meg, de hogy mikor valósul meg e részben csak a protestantismusban is az eszmény, kicsoda tudná megmondani.

Főfő dolog és egyedül szükséges az, hogy imádkozzunk. Imádkozzunk magánosan, a családban, az iskolában, a gyülekezetben, kedvező és kedvezőtlen, jó és rossz, áldásos és mostoha viszonyok közepett, reggel és este egyaránt, megszentelvény buzgó imádságunkkal az ünnepeket, a vasárnapokat, a hétköznapokat, élelmünket, foglalkozásunkat, nemesítvén szívünket, boldogítván lelkünket, dicsőítvén mennyei Atyánkat Krisztus által.

II.

A mondottakból világos, hogy Istennel való állandó érintkezésünk az imádkozásban jut közvetlen benső lelki kifejezésre. Ámde erkölcsi lényünk és rendeltetésünk szerint megelégedhetetlen feladatunk, hogy a természeti világhoz, a nyilvános közülethez való viszonyunkban is, erőnkhez és képességeinkhez mérten érvényesüljünk. Ezzel azt kívánom jelezni, hogy az Isten képére és hasonlatosságára való teremtetésünk tudalmának ismerve, lelki szellemi úton az imádkozásból, természeti, erkölcsi, társadalmi téren pedig a hivatásunkkal kapcsolatos köteleességek teljesítéséből, első renden is a munkásságból ítéhető meg.

Bármily irányú és célú tevékenységünknek, hatásunknak, vívmányainknak és sikereinknek csupán akkor van erkölcsi értéke és jelentősége, ha bűnös voltunk mellett is szakadatlan kapcsolatban érezzük magunkat Istennel és agyunk, szívünk, kezünk minden moccanását az Ő kegyelme kíséri és jótetszése szenteli meg. Viszont hiábavaló minden igyekezetünk, futásunk, küzdésünk, hiábavaló e világnak minden gyönyöre és dicsősége s az állati tengődés színvonalánál felebb nem emelkedhetünk, ha földi hivatásunkat a tökéletességre jutás előkészítő iskolájának nem tekintjük, ha égi eredetünket és célunkat szem elől tévesztjük. Mert a világ összes teremtményei között egyedül az embernek van meg az a kiváltsága, méltósága és joga, hogy szabad akarata szerint valamely hivatásra szentelheti életét, a melynek betöltése folyamán szellemi erkölcsi valóját, ítélő képességét, értelmét és érzelme megnyilatkozását, valamint céltudatos törekvéseit mintegy az örökkévalóság szelid fuvalma lengi át és a halhatatlanság dicsfénye sugározza bé.¹

A történelem összes nagy alakjai, pátriárkák, proféták, apostolok, vértanúk, hitvédők, reformátorok, királyok, költők, szónokok, hősök, tudósok, hajh, mily sokat tusakodtak, nélkülöztek, fárad-

¹ 120. dics.

² V. ö. Egyet. Phil. Közöny 1901. évf. 107. kk.

¹ Frank, System d. christl. Sittlichkeit. Erlangen 1887. III. Theil. Bornemann, Unterricht im Christentum.³ Göttingen 1893. IV. Theil.

tak, veritékeztek, munkálkodtak, mielőtt halántékukat az igazság és jog géniusza, az előismerés a tisztelet a győzelem koszorújával övezé.

Tagadhatatlan, hogy a létért vívott küzdelem tágas porondján szemlélhető láрма, zúgás viaskodás egy egy pillanatnyira megzavarja, sőt megtéveszti a tapasztalatlan, kishitű és gyöngé embereket. Látni a mindennapi életben azt, miként dulakodnak a rakoncátlan szilaj szenvedélyek és önző indulatok egymás ellen; miként harsogják túl az alacsony gondolkozású ellenfelek az eszményi célok felé futó nemes üggyársakat; tapasztalni azt, hogy némelyek hű érdekéből miként tapodják sárba azt, a mi szent, hogy aztán kaján mohósággal minden érdemet a magok számára erőszakoljanak ki — és mindezt a munkálkodás, az alkotás örve alatt! — bizonyára nem valami biztató jelenség, nem valami vonzó példa a hivatási tudattal és kötelességérzettel megáldott ifjakra nézve, főképen ha meggondolják, hogy az egyes ember, a legkiválóbb talentumok birtokában sem érvényesülhet sem társadalmi sem egyházi sem állami téren, ha elszigetelten, visszavonultan elzárkózik a külvilágtól, mert változtathatatlan rendje emberi nemünknek, hogy csupán társas és kölcsönös viszonyzatban oldhatjuk meg a ránk váró feladatokat és így érhetjük el közös célunkat.

Túllépném a határt nemes akadémiai Ifjuság, ha a jelen alkalommal megkísérlelem ismertetni az élet mindazon köreit és téreit, a hol Önök, hivatásukból folyólag forgolódnak, sáfarkodni, anyagi erkölcsi szellemi boldogulásukat munkálni tartoznak. De időszerűleg annál inkább hangsúlyozom most kollégiumunk jelszavát — laborando! —, a melyre mint harci kürt hangjára hallgatniok, figyelniök kell, ha az élet zürzavarában becsülettel küzdeni és utánunk, mellettünk velünk indulni akarnak — tovább, felebb, előre! Ez a jelszó — miként a hajókormányost az iránytű és a honvédet a zászló — biztosan fog kalauzolni bennünket mind a célig.

Önök ifju barátaim, a tudomány kincses bányáinak kiaknázása és szellemerkölcsi valójuknak kiművelése, tökéletesbítése céljából seregeltetek egybe ide e csarnokokba. Ez a hivatásuk. Ehez képest pályájukon, bár egységes szellemtől vezéreltetve ugyanazon cél felé futnak, élénk változatú és különböző színezetű jelenségek fognak feltárulni előttök. Látni fogják majd, miként kell törekedni az akadémiai szakpályán az igazságnak tudatos megismerésére és ezen az úton a szellemerkölcsi szabadság kivívására. Lesz benne részők, hogy iparkodjanak a valósnak a látszattól, a szépnek a rúttól, az erény

nek a büntől való helyes és okos megkülönböztetésére és ezen az úton az erkölcsi eszmény követésére. Versenyezni fognak bizonyára, hogy egyen egyen eljussanak emberi nemünknek, létünknek, rendeltetésünknek és a mindenségben uralkodó csodás örök akaratnak a megértésére, valamint a tudományos feltevések és a valódi tények közt levő ellentétek kiegyenlítésére, meg az elmélet és gyakorlat kölcsönös viszonyának kellő mérlegelésére és ezen az úton szilárd elvi meggyőződésre. Viszont nem, hagyhatják figyelmen kívül azt sem, hogy értelmi kiművelésöknek a társadalmi műveltség vonzó varázsával való fokozása épen olyan kötelesség, mint a milyen nélkülözhetetlen a neveltség ismeretével és a tudományos készültséggel való párosítása, szóval, a „nemes tanuló ifjuság“ névnek tényekkel igazolása.

Ezek a kellékek és tulajdonok együtt véve nyújtandának előzetes kezességet a felől, hogy Önökre bizton számíthat a társadalom, a haza, az egyház egyaránt.

*

De, úgy tetszik nekem nemes akadémiai Ifjuság, mintha tudakozódó hangok szállanának felém épen az Önök ajkiról. Tisztémhez képest tehát, útrakelésök előtt, válaszolok még ezekre a kérdésekre is: Vajjon megtalálandja-e kutató szellemök a tudás rengetegekben az egyenes ösvényt? Vajjon az ellentétes gondolatok, szokatlan eszmék, új elvek és csapongó nézetek oceanjának hullámtorlatai közepett nem fogyatkozik-e meg önbizalmuk, lelkesedésök, akaraterejük? Birnak-e majd szárnyalni egyre feljebb, magasabbra, el a tudás és a lét góciáig, az örök fényben tündöklő igazság alapokáig? És vajjon útközben, vagy épen a célpont előtt, nem ejti-e törbe jellemüket, erkölcsi énjüket a világ a test a vér a bűn?

A felelet előtt hallgassák meg kérem a következő történetet:

Jézus az Őt körülözönlő nagy sokaság elől, tanítványaival együtt a galileai tenger tulsó partjára kívánt átmenni. De alighogy elindulának, borzasztó vihar támadt a tengeren, annyira hogy a hajójuk már-már hullámsirba merült. Jézus ezalatt a hajó hátsó részén aluszik vala. A megremült tanítványok látván, hogy velök együtt a közelökben levő többi hajót is szinte elnyeli a kavargó örvény: élethalál küzdelemre kelnek az elemekkel s evezőkkel veritékezve szeldelik hasítják a tengert. Hajh nincs menekülés, nincs remény; bizonyos csak a halál. E válságos kínos pillanatban a szeliden szunnyadozó Mester-

hez járulnak s kéri Öt : Uram ! tarts meg, elveszünk ! És Jézus fölkelvén, megdorgálá a szelket és monda a tengernek : Hallgass, némulj el ! Akkor megállá a szél és lön nagy csendesség.¹

Eként fogják Önöket is alig elindulásuk után megkönyékezni a hivatásukkal együtt járó külső belső gondok, zivatarok, tusakodások. Mert az ifju korban a megismerési képességet, a tudás vágyat rendkívül érdekli, fokozza, majdnem ingerli az, ha a tudomány, a szellemi és való világ jelenségeit, tényeit, divatos tetszetős alakban, vagy előbb nem is sejtett, nem is képzelt megvilágítás mellett tárja fel a lélek előtt. A fogékony elmét, elszánt akaratot felettébb vonzza, csábítja, kísérti az igazságnak beláthatatlan ropant birodalma s a még fejlődés, kialakulás állapotában levő ifjuság nagyobbára úgy vélekedik, hogy a tudomány összes területeit észszerűen, alaposan, sikeresen megvizsgálni felkutatni és megösmerni, mint szintén az egymással vívódó eszmék, témérdek képzetek és zilált fogalmak kibékítését elérni, rá nézve nem lehetetlenség. Azt meg másodrendű feladatnak gondolják a legtöbben, hogy érzéki valójukat, illő természetes határok között fegyelmezetségben tartsák és az erkölcsi fertőbe való sülyedéstől megoltalmazzák. Olyanszerű a tudományos hivatás képe a kezdet előtt, mint a minő a tenger csendes felszine a vihar előtt.

Am, a mint felzajlanak a tudomány ellenmondásai ; a mint a tévedések, csalódások, szemfényvesztések, álokoskodások, előítéletek, az elfogultság, a gög, az érdek tusára kelnek az igazsággal, a valósággal, a tiszta látással, a szerénységgel eszményiséggel és szellemi előkelőséggel ; s a mikor lelkiismeretünk még álomban is tanuvallomást tesz ellenünk az elkövetett sok botlás, vétség, feslettség miá : ekkor hiába a „per aspera ad astra“, a „nil mortalibus arduum est“ és hasonló elvek, hiába minden fáradság, minden erőlködés, minden kapkodás — ! a csolnakot csupán a munka evezőlapátjával nem mentheted meg s nem terelheted biztos révpartra.

Jézushoz tehát arcunk veritéke, agyunk tépelődése, akaraterőnk hanyatlása közben ! Ő a tanítók bölcs Mestere, a tökéletes eszmény, az imádság és munkásság valódi megtestesülése. Ha Őt igazán megismerjük, megértjük és követjük : bármí küzdelmek közepett rendületlenül megállunk s győzedelmünk bizonyos. Nyomdoikaiban példaként fogunk előljárni mind a beszédben, magaviseletben, szeretetben, mind a lelkesedésben, hitben és tisztaságban.² Szavára

figyelve : kutató szellemünk középúton, céltudatosan halad a tudomány ellentétes szirtjei és forgatagai mellett, mindig előre. Ha Ő szól, meg-némul a tenger, eloszlik minden homály kétség, félelem és mélység s a Benne vetett hit ereje által a tudomány összes igaz gyöngyeit, romolhatatlan egységes füzérbe gyűjtendjük egybe.

Igen ! csakis az imádsággal megszentelt munkásság, a templommal egyesülő iskola, a hittelt párosult tudomány, vagyis egyedül az élő Jézus vezérel el bennünket létünk, hivatásunk, célunk igaz tudatára és e tudat által az örökkévalóságra.

Szorgalom s imádság külön-külön meddő,
S boldogságot, áldást hoz együtt a kettő ;
Ezen függjön mindig az ember figyelme :
Tisztes munka, jó rend s az Urnak félelme !

Dixi.

Tisztelt Kartárs Urak ! Nemes tanuló ifjak ! szeretett atyámiai az Úrban ! Az 1903/4. tanévet megnyitottnak nyilvánítom.

Isten nevében munkára fel !

Megnyitó beszéd,

a békés-bánáti ev. ref. egyházmegye 1903. szept. 16-án, Szegeden tartott közgyűlésén elmondta Dr. Hajnal István egyházmegyei gondnok.

Nagytiszteletű egyházmegyei közgyűlés !

Mély tisztelettel s hitrokoni szeretettel üdvözlöm úgy magam, mint tiszt. esperes ur nevében a nagytiszteletű közgyűlést s annak minden egyes tagját s munkálkodásunkra Isten áldó kegyelmét kérem !

E romjaiból újra épült szép nagy magyar város falai közzé, — hol a hitrokoni, hazafiui és baráti szeretetnek áldásait oly sokszor éreztük, — most jöttünk először fájdalmas érzésekkel eltelve ; mert azt a jeles férfit, ki itteni kis egyházunknak egyik éltető lelke, hűséges gondozója, — egyházmegyénknek erős kálvinista hitű s a mi ezzel egy igaz magyar érzésű, magas műveltségű, fenkölt gondolkozásu, fáradhatatlan munkásságú tanácsadója, határozatainak hűséges és bölcs feljegyzője, ítéleteiben igazságos bírāja, mindnyájunknak szerető és szeretve tisztelt jó barátja volt, *Szell Ákos* tanácsbiránkat és főjegyzőnket nem találjuk szeretett hitrokonaink között, mert eltávozott a minden élőknek útján ! Nagy a mi fájdalmunk

¹ Mt. 8, 18. 23—27. Mk. 4, 35—41. Lk. 8, 22—25.

² I. Tim. 4, 12.

¹ Tompa.

az ő elvesztése felett, kitől még oly sok jó és hasznos szolgálatot várhatott egyházunk; de, mert tudjuk, hogy az embernek útja nincsen az ő tulajdon hatalmában, sem az utonjárónak, hogy a maga lépését igazgassa (Jer. X. 23.) vérző szívvél ugyan, de keresztyéni megnyugvással fogadjuk a jó Istennek ezen intézkedését is s összejövetelünk első percében a midőn kifejezzük ezen jelesünk elvesztése feletti mély fájdalomunkat s hálás szívvél megköszönjük neki mindazon áldásokat, melyeket nemes szíve árasztott reánk s egyházunkra, hamvainak csendes nyugalmat s lelkének örök üdvösséget kívánunk! Az igaznak emlékezete áldott! (Péld. X. 7.)

Kegyeleles érzésünk megnyilatkozása után teljes elismeréssel és hálás köszönettel kell fel- említenem nagytiszteletű *esperes* urnak általános jelentését egyházmegyénk 1902. évi állapotáról, melynek bevezető része — úgy hiszem — mindnyájunk szívét bús érzellemmel, elménket a legkomolyabb gondolatokkal és aggodalommal töltötte ugyan el, de a továbbiakban kevés kivétellel mindvégig öröme hangolt bennünket; mert azt olvassuk, azt látjuk abból, hogy egyházmegyénk népessége szaporodott, a vallás-erkölcsi élet emelkedik, a népoktatás eredménye általában kielégítő, a vagyonkezelés gondos, az egyházi célokra való adakozási készség nem lankad, a szegények megfelelő gondozásban részesülnek. Nagy lelkiörömmel tapasztaljuk, hogy számos egyházunkban a hitélet emelésére bölcs és szép eredménnyel biztató intézkedések tétetnek. Isten áldása legyen a hű munkásokon s munkájokon!

Ugy hitfelekezeti, mint magyar nemzeti szempontból kiválóan fontos volt azon ünnepély, melylyel a közelebbi múlt augusztus hó 30-án a magas állam költségén épített *vadászerdői templomunk* felavattatott, s szent célu rendeltetésének átadatott. A jó Isten megengedte, hogy — gyenge egészségem dacára — én is együtt ünnepelhettem a gyülekezettel, s azon számos jeles férfiakkal, kik a magyarság ezen ünnepére egybesereglettek. Hála és köszönet illeti országunk magas *kormányát*, különösen a *m. kir. földmívelésügyi miniszter urat*, kik a magyar nemzetiségnek oly bevehetetlennek ígérkező várat építettek s azt mély bölcseséggel s nagy áldozatkészséggel folyvást erősítik. Isten áldása legyen azon szép kis egyházunkon s mindazokon, kik annak felvirágoztatásán fáradoznak!

Örvendetes esemény egyházmegyénk területén, hogy az *egyházmegyei tanító egyesület* f. évi július hó 2-án megalakult. Hisszük,

tudjuk, hogy ezen egyesület meg fog felelni kitűzött céljának s így az egyházak be fogják látni, hogy azon áldozatot, melylyel tanítóiknak a gyűléseken való megjelenését lehetővé teszik, tulajdonképpen gyermekeik, illetve az egyház érdekében hozzák.

A tárgysorozatban fel van említve *3 fiók-egyház* megalakulása, melyet — mint a haladás jelét — örömmel kell üdvözlőnk.

Az lehetetlen, hogy ilyen nagy szervezetnek, mint egyházmegyénk minden egyes tagja, részecskéje teljesen ép legyen s a betegségnek jelei elszórtan ennek területén is mutatkoznak; de gyógyíthatatlan baj, Istennek hála! egyik egyházunkban sincsen s az előforduló bajok olyanok, a melyeket jóakarattal, odaadó munkássággal, mindenek felett pedig szeretettel meg lehet orvosolni.

Nagytiszteletű egyházmegyei közgyűlés!

Predikátor könyve 3-ik részének 2-ik versében ezt olvassuk: „Ideje vagyon a születésnek és ideje a meghalásnak, — ideje annak kiszakgatásának, a mi ültetett.” Ezen igazságot minden mi dolgunkban szemünk előtt kell tartanunk s ha egyházmegyénk részekre osztásának kérdését ezen szempontból bíráljuk el: azon meggyőződésre kell jutnunk (szerény véleményem szerint), hogy a mai idő legkevésbé alkalmas ezen ügyek tárgyalására s természetesen annál kevésbé a tervezet megvalósítására. Nagyon régen nem volt édes hazánk oly válságos helyzetben, mint most, — ellenségünk temérdek, — önzetlen jóbarátunk magunkon kívül senki. Mit hoz reánk a holnap, senki sem tudja közölünk. Bizunk ugyan a jó Istenben, ki e nemzetet ezer éven át megtartotta: bizunk felséges királyunk bölcsességében, atyai jó szívében, királyi esküjében. De bizunk kell a saját erőnkben, alkotmányos törvényeinkben s jogainkban is. S ha valaha, most kell szívvél-lélekkel összetartanunk s rendületlenül ragaszkodnunk azon intézményekhez, melyek magyar nemzeti szempontból a tűzpróbát fényes eredménnyel kiállották. Ilyen intézmény a magyarságnak erős vára, a *békés-bánati ev. ref. egyházmegye is*. És ha a Nagyikindán 1896-ik évben tartott egyházmegyei közgyűlés is az egyházmegye szervezetének bármely megbolygatását a magyar nemzeti érdekekre is hátrányosnak nyilvánította, — úgy ma és mindaddig, míg országunk a jelen válságos helyzetben szerencsésen túl nem lesz s a nyugodt fejlődés korszaka el nem következik, — *egy ilyen törzs gyökeres és életerős magyar kalvinista szervezet megbolygatását sem*

egyházunk, sem hazánk érdekében állónak nem tartom.

Méltóztassék a nagytiszteletű közgyűlésnek megengedni, ha ezeket a mai súlyos politikai helyzet hatása alatt — mint egyéni nézetet — elmondandónak tartottam.

Ismételve szívesen üdvözölvén a nagytiszteletű közgyűlés tagjait: közgyűlésünket nagytiszteletű esperes ur nevében is megnyitom.

TANÜGY.

A népiskolák ellenőrzése.

A tanító lelkiismeretessége és hivatali buzgalma mellett a tanítás sikere és az iskolai jó rend az ellenőrzés helyes szervezésétől is függ. Vizsgáljuk meg tehát röviden, hogy népiskoláink mai ellenőrzési módja teljesen kifogástalan-e, különösen pedig kutassuk, hogy az újabb idők fejleményei nem tudnak-e célszerűbb ellenőrzési módokról.

Népiskola szervezetünk 7. pontja értelmében az iskolaszék úgy gyakorolja az ellenőrzést, hogy vagy az elnöke, vagy annak megbízottja a maga mellé vett iskolaszéki taggal időnként az iskolában megjelenik és ezek az iskolában mindent szemügyre vesznek, a tanítás eredményéről meggyőződést szereznek. A 77. pont értelmében az egyházmegyei tanügyi bizottság tagjai iskolakörökre osztván az iskolákat, azokat meglátogatják és az iskolák anyagi és szellemi ügyeit megvizsgálják, a 78-ik pont szerint a tanügyi bizottsághoz jelentést terjesztenek. Ezekon kívül az esperes is meglátogatja az iskolákat.

Vajjon ezek a látogatások biztosítják-e az ellenőrzést és miután a látogatás célja a helytelen módszer és iskolai rend megjavítása is, vajjon ebben a tekintetben is teljesíthetik-e az ellenőrzést a kívánalmaknak megfelelőleg? Ami az iskolaszéket illeti, annak tagjai, a lelkeszt kivéve, alig látogatják az iskolát, sőt a lelkeszt is kerülni akarván az esetleges félreértést, ritkán jelenik meg az iskolában. Ennek azonban egyedüli oka abban rejlik, hogy a mi iskolaszéki utasításunk nem biztosítja olyan célszerű intézkedésekkel az iskolaszék ellenőrzési jogkörét, és nem találja meg azt a tapintatos eljárási módot, mint a melyet a községi iskolaszéki utasításnál előbbi közleményeimben említettem. A köri látogatók és az esperes is meglátogatják az iskolákat, de mivel nekik sincsen olyan célszerű utasításaik az ő látogatásaiknak is csak annyi eredménye van, hogy ők maguk fogalmat szereznek az egyes iskolák színvonaláról és az egyes tanítók tanításpolitikájáról, sőt ha nagyobb fóku hanyagságot vesznek észre, azt nemcsak jelentéseikben konstatálják, hanem tudtára is adják az illető tanítónak.

Azonban mindezen látogatások éppen nem oldják meg az ellenőrzésnek azt a legfontosabb feladatát, hogy szerzett tapasztalataikat helyes módszeres észrevételek kíséretében tudtára adják a tanítónak, illetőleg tanítótestületnek, a minnek általános okulás lenne az eredménye. Az ellenőrzés igazi feladatát csak akkor töltené be, ha az illető ellenőrző közegek a tanítótestületet összehíván, ott előadnák a ta-

pasztalt hiányokat, megbeszelnék az ellenőrző közegek előtt esetleg ismeretlen akadályokat. Nem nézek semmit sem optimista szempontból, ismerem az embereket és tudom, hogy senkinek sem esik jól, ha egyik másik eljárását helytelenítik a felettes hatóságok, mert tanügyi férfiak rendszeren sokat szoktak tartani az ő módszerük csálhatatlanságáról. Tudom hogy a tapintatos eljárás hiányában sok keserűség származhatik az ilyen módszeres megbeszélésekből. Azonban nézeteim szerint ezen is lehet segíteni, mint ezt később külön cikkben ki fogom fejteni.

Azt nem állítom, hogy a felügyelők által látogatásaik alatt szerzett tapasztalatok sehol sem értékesítenek ilyen módszeres tanácskozások révén, de azt határozottan állíthatom, hogy ilyen eljárás csak szörványosan fordul elő, minek viszont az a következménye, hogy *a hol előfordul is, zokon veszik, mivel nem mindenütt történik úgy az ellenőrzés. Tehát azt a köri látogatót, vagy esperest, a ki esetleg a maga megfigyeléseit ilyen testületi gyűlésben szövé meri tenni, nagyképűsködéssel, basáskodással vádolják.* Ezt a hiányt volna hivatva pótolni nálunk a tanítótestület intézménye, melynek már fentebb említett 65. pontja szerint feladata volna az is, hogy „a tanév elején tagjai a tanítás és nevelés összehangoztatásának és a tantárgyak módszeres kezelése felett eszmét cseréljenek.” Ismeretes azonban, hogy a tanítótestületek működése mindenütt gyenge és a legtöbb helyen legfőleg a módszeres eljárás körén kívül eső más természetű ügyek elintézésére szorítkozik, több helyen pedig éveken keresztül pang, alig tart gyűlést, sőt némely helyen személyes differentiak miatt a béke is felbomlik bennök.

Lássuk, hogy az állami és községi iskolák szervezete milyen garantiát nyújt a módszer egyöntetűvé tételére. A községi iskolaszéki utasítás 44. § a szerint az iskolaszék ellenőrzi, hogy a tanítók a tanítási napokon a tanítást csakugyan végzik-e, e célból az iskolaszék az ellenőrző könyveket bekívánhatja, az iskolaszéki tag az elemi iskolai osztálykönyvbe betekinthez, hogy a tanító az órarend szerinti órákat csakugyan megtartotta-e, ha rendellenességet tapasztal, jelentést tesz a tanfelügyelőnek az iskolaszék. Igaz, hogy azt is mondja ugyanezen §. hogy *„tanítás alatt az iskolaszéki tag a jelzett ellenőrzés gyakorlása végett”* látogathatja az iskolákat. Tehát nem vizsgálja a tanítás eredményét, az nem az ő feladata. De vajjon ez az intézkedés is nem elég biztosítékot nyújt-e az iránt hogy a tanító pontosan teljesítse kötelességét. Sokkal inkább ellenőrizhető a tanító lelkiismeretessége a községi iskolaszéki utasítás szellemében, mint a mi szervezetünk utasításai szerint, mely a tanítási eredmény ellenőrzését is kötelességé teszi, mert ha az iskolaszéki tag eredményt akar ellenőrizni, arra a rövid ideig tartó látogatás nem elég. Ellenben a községi iskolaszéki utasításban jelzett ellenőrzési eszközök biztosítanak arról, hogy *a tanító egész évi munkájának képe az ellenőrző hatóságok előtt áll bármikor.* Ugyanezt mondja az állami gondnokságokról szóló utasítás 37-ik §-a is. *Mindenik hangsúlyozza, hogy az iskolaszéki tag csak fenti értelemben vett ellenőrzést gyakorolhat „azonban módszeres utasításokat nem adhat, a kérdést át nem veheti,” szóval csakis mint hallgató van jelen, a szakellenőrzés a tanfelügyelő kötelessége, és az igazgatótanítóé.*

A községi iskola igazgatótanítója a 128. §. sze-

rint a szak ellenőrzést úgy gyakorolja, hogy a rendtartási naplót, haladási naplót (osztálykönyvet) előkéri és azok pontos vezetéséről meggyőződik, a tanulókhoz, az órarendben kitűzött tárgyból kérdést intézhet, vagy egyes tanulókat az osztálytanító által való kikérdezésre kijelöl, látogatását az iskolalátogatási naplóba bejegyzí, didacticai és módszertani kérdéseket a tanítóval az iskola termen kívül megbeszél. Vagy a 133. § szerint: „tapintatos módon ellenőrzi tanítótársait az oktatásban, nevelésben és iskolai rendtartásban minden irányban, ellenőrzi őket, hogy tanítványaikra az iskolán kívül is nevelői hatást gyakoroljanak.“ A tanítókat ellenőrzi, hogy növendékeiknek fogadására a tanítási óra előtt egy negyed órával előbb megjelenjenek, a későn járó tanítót figyelmezteti, szükség esetén az iskolaszéknek és a tanfelügyelőnek bejelenti

Legnehezebb feladat mindenestre az ellenőrzés kérdésének megoldása ref. iskoláinkban, de állíthatom azt is, hogy ennek a kérdésnek szerencsés megoldásától várható a legnagyobb eredmény. A felügyelőre vonatkozó nézeteimet e helyen nem részletezhetem, végrehajtását azonban itt is közlöm, melyre később még vissza fogok térni.

En részemről megalkotandó új népiskolai szervezetünkben a községi iskolaszék hatáskörét a főbb elvek szempontjából átveendőnek tartanám. Ezuttal a részletekre vonatkozó kisebb változásokra ki nem terjeszkedem, mert az úgy is a megalkotandó népiskolai szervezetben foglal helyet. Mindössze azt jegyzem meg, hogy mivel a községi iskolaszék elnöke nem feltétlenül olyan ember, a ki methodicai és didacticai kérdésekben is jártas, ellenőrzési jogkörében a methodus ellenőrzéséről éppen ezért nincsen is szó. *A mi népiskolai szervezetünkben felhasználandó az a kedvező körülmény, hogy az iskolaszék elnöke lelkes, tehát szakember lévén, a tanítás eredményének ellenőrzése és az irányítás is kötelességévé teendő.* Az egy tanítóval bíró egyházakban nem lenne a lelkesnek ebbeli munkájában támogatója, de a több tanítóval bíró egyházakban megvalósítandó a zsinati törvénytervezet 515. §-ban is nagyon helyesen említett igazgatótanítói intézmény. Az igazgatótanító jogköre átveendő nagyjában szintén a községi iskolaszéki utasításból. Több tanítóval bíró egyházban tehát az iskolaszék ellenőrző munkáját megkönnyítené az igazgatótanító, s az iskolaszék elnöke is hatásosabb ellenőrzést gyakorolhatna.

A mi a jelenlegi körülményeket illeti (melyeket meghagy az új zsinati törvénytervezet is,) ezek helyett minden egyházmegyében egyházmegyei népiskolai felügyelői állást tartok szervezendőnek. Ez csakis az ellenőrzéssel lévén elfoglalva, valódi irányítója lenne az összes népiskolák szellemi életének. Ez az intézmény természetesen nem zárna ki az esperes szokásos évi látogatását, kinek ilyenformán továbbra is a *suprema inspectio* joga maradna meg, de munkáját nagy mértékben megkönnyítené az egyházmegyei népiskolai felügyelő szakavatott ellenőrzése és látogatása csak néhány iskolára szorítkozhatna.

Ugyanezért az új zsinati egyházi törvénytervezet 512. §-át a következőleg tartanám átalakítandónak: „Az egyházak népiskoláinak helyi felügyeletét és ellenőrzését továbbra is az iskolaszék gyakorolja a (megalkotandó) népiskolai szervezet utasításai értelmében. E mellett az egyházmegyei közgyűlés a kebelében levő népiskolai el-

lenőrzésére egyházmegyei népiskolai felügyelőt választ, a ki a (megalkotandó) népiskolai szervezetben körülírt módon gyakorolja az ellenőrzést és terjeszt jelentést az egyházmegyei közgyűlés elébe, a népiskolák anyagi és szellemi állapotáról.

Az 514. §, mely az esperesi látogatás hatáskörét szabályozza, változatlanul hagyandó.

Megjegyzem még röviden, hogy az igazgatótanítóság intézménye nem kerülne sokba, mert a községi iskolaszéki utasítás is a 3–6 tanítóval bíró tanítótestületben 100, 7–12 tanítós testületben 200, — 13 és több tanítóból álló testületben 300 koronát szab meg az igazgatótanító tisztelet díjául. Ugy látszik, hogy e megtiszteltetés nemes ambíciót kelt így is az igazgatótanítóknak.

Megemlítem végül, hogy a községi iskolaszéki utasítás az *évvégi vizsgát is felhasználja a szak ellenőrzésre.* E végből annak elnöke vagy az iskolaszék elnöke, vagy pedig a tanfelügyelő megbízottja, s itt a vizsgálat úgy vezetendő „hogy az egyes tantárgyakat sorrendben, és az illető osztálynak megfelelő tanmenetben mutassa be.“ Tehát nem olyan daráló rendszer szerint megy, mint a mi vizsgáink.

Hogy a vizsgának komoly jelentősége van, kitűnik ugyanezen §-ból, mikor még azt is hozzá teszi, hogy a *vizsgálatok után értekezlet tartandó,* melyen a vizsgálat vezetője a vizsgálatok eredményét, a tapasztalt hiányokat megbeszéli. A felvett jegyzőkönyv a tanfelügyelőnek beküldendő.

Íme a községi iskolai szervezet a vizsgákat is az ellenőrzés eszközüvé teszi.

Mindezek azt mutatják, hogy népiskoláink felügyeletének az új zsinati törvénytervezet keretében való újra szervezése elhalaszthatatlanul szükséges.

Barcsa János.

KÖZÉLETÜNK.

A Magyar Protestáns Irodalmi Társaság gyűlése Nagyváradon.

(Folyt. és vége.)

Szeptember 24-én reggel 9 órakor kezdődött az újvárosi ref. templomban az *istenítisztelet*, melyen jelen voltak: Antal Gábor, Bartók György, Baltik Frigyes és Zelenka Pál püspökök, Báró Bánffy Dezső, gróf Dégenfeld József, Hegedüs Sándor, Zsilinszky Mihály, Ihász Lajos főgondnokok, Ritoók Zsigmond, Ballagi Géza, Nagy Károly, Eröss Lajos, Csiky Lajos, Bölöny József, Bary József, Osterlamm Armin, Széll Kálmán, Balogh József, Szádeczky Géza, Rimler Károly polgármester, Miskolczy Ferencz alispán stb. Az ünnepélyesen feketébe öltözött s a templomot zsufofolásig megtöltött nagy sokaságot a szószéktől balra elterülő hímes mező tette színessé: a hölgyek csoportja.

ifj. Draskóczy Lajos eperjesi ág. ev. lelkész alkalmi imádsága után, mely a szeretet apotheosisa volt, Baltazár Dezső h. szoboszlói ref. lelkész tartott hatásos predikációt Csel. 12. 1–11. alapján, hirdetvén az evangéliomi öntudatra ébredés szükségességét az egyházban, szépen átszöve beszédét a fogoly Péter parabolájával.

A gyülekezeti énekeken kívül a nagyvárad-újvárosi ref. egyházi énekhar adott elő két jól begyakorlott darabot Gerencsér József ref. orgonista vezetése mellett.

A kivonuló közönség közt istentisztelet végeztével egy hölgybizottság gyűjtött a *Károli Gáspár-alap* javára.

Az újvárosi ref. templomból a körös-utcai új ev. templomba vonult az ünneplő közönség. A templom bejáratánál a rendezőség fogadta a vendégeket, a kikkel együtt *Tisza István* gróf is megérkezett, hogy megtartsa általános érdeklődéssel várt előadását.

A templomba *Juhász Károly* ref. orgonista művészi játéka mellett gyűlt össze a nagyszámu közönség. Az oltár előtti térségen az elnökség, a püspökök, főgondnokok és egyéb notabilitások foglaltak helyet s a szűk hajóju templomban nem is fértek el az érdeklődők; még a kórus is zsufolásig tömve volt különösen hölgyközönséggel.

Hegedüs Sándor, a Társaság elnöke röviden köszöntötte az egybegyűlteket és megnyitotta a diszülést.

Ritoók Zsigmond üdvözölte először az elnökséget a bihari egyházmegye nevében igen tartalmas beszéddel. „Vezessen bennünket uraim — ugymond — az Irodalmi Társaság, vezesse egyházainkat a tökéletesedés felé a szabadság, a szabad vizsgálódás, a tudomány, a felvilágosultság, a nemzeti eszme útján emberi feladataink betöltésére, megismerésére; és ha ezeket a célokat az Irodalmi Társaság eléri, akkor a legnagyobb és legbölcsebb hódítást tette, a mit e földön tehetett. És meg lehetünk róla győződve, hogy az erkölcsi elvekkel és az igazi tudománynyal felékesített magyar prot. egyházak élni fognak, életképesek lesznek, a mit a mindenható Isten adjon.”

Meskó László orsz. képviselő meg az ág. ev. egyház nevében tartott üdvözlő beszédet, melynek végén azon óhajtásának adott kifejezést, hogy azok az igék, melyeknek hirdetésére a Társaság hivatva van, a szó és írás csatornáján jussanak el oda, a hova szánva vannak, mindkét prot. egyház összes híveinek lelkületébe s teremjenek áldásos gyümölcsöt a magyar haza javára.

Hegedüs Sándor, a Társaság világi elnöke az üdvözlésekre nagyszabásu beszéddel válaszolt.

Általános figyelem közt fejtegette, hogy minél mélyebben hatol a filozofia és pszichologia a lélek műhelyébe, annál inkább emelkedik ki az evangélium szükségé, annak táplálására; minél emberiebbé akarjuk tenni az életet és szeretetteljesebbé a társadalmat, minél nagyobb mértékben és szélesebb alapon akarjuk megadni minden embernek a *suum cuique-t* önértetben, igazságban, szeretetben, annál nagyobb hasznát vesszük ebben a munkában az evangéliumnak, melyet a lélek és erkölcsstan minden kutatása és fejlesztése csak magasabbra emel, csak fénylőbbé és melegebbé tesz.

Nemcsak az erős, munkabíró férfi, de a nő, kised, szegény, beteg és ügyefogyott is oly ápolásban részesül az evangéliumban, a milyennél igazabbat és üdvösebbet a tudomány és az újabb socialismus sem nyújt

A tudomány kutathat bátran, a bibliát nem féltethetjük. A tudomány és az anyagi élet minden küzdelme, minden sikere és minden adománya sem pótolja a vallást, sőt minél előrehaladottabbak és erősebbek azok, annál szükségesebb ez.

A köz-, magán-, de különösen a családi élet levegőjét a vallás üdítő szava és nedvessége hassa át; akkor szívünk nyugodt lesz, erőnk lankadatlan minden munkában, de főleg akkor, ha hitünk és egyházunk javára dolgozunk.

E beszéd elhangzása után *Tisza István* gróf lé-

pett a felolvasó asztalhoz, hogy megtartsa „*A socialismus és az egyház*” című előadását.

A socialismus nálunk még gyermekéveit éli. Megrohanják a népet nemesak azok, a kik valóban osztályrészesei, a kik vele együtt nőttek fel és szenvedtek, hanem megrohanják a művelt és félművelt osztályok züllésnek indult tagjai, a kiknek megélhetési forrássá válik az izgatás. És ezen izgatáson keresztül kettős törekvés vonul veres fonalként végig: az összeütközést az ügyességgel kerülni és hozzáférni a népnek nehéz verejtékkel megkeresett filléreikhez.

Ez a mozgalom hiába nevezi magát socialismusnak; ez csak bitorolja a nevet magának.

A socialismus legtágabb értelmét véve, ennek keretébe bele tartoznak minden oly törekvések, a melyek különösen a munkásosztálynak helyzetét társadalmi és állami intézkedések által előre vinni igyekeznek. És ha ily értelemben fogjuk fel a socialismust, akkor elmondhatjuk azt, hogy a 19-ik századnak legnagyobb dicsősége, hogy ezzel a mozgalommal alkot új korszakot az emberiség történetében, mert az alsóbb néposztályok sorsa iránt való meleg és általános érdeklődést közössé tette az emberiségben. Ma már a társadalom minden rétegét áthatotta az a felfogás, hogy az ember értékét a társadalom legszerényebb tagjában, mindenkiiben el kell ismerni. Köztudattá vált, hogy erre joga van, ezt megkövetelheti a társadalom alsóbb néposztálya.

Ez a felfogás korszakot jelent a keresztyén egyházakra nézve is, mert bármilyen merésznek lássék is az állítás, de úgy van, hogy Krisztus tana csak ennek a felfogásnak általános érvényesülésével válhat igazságossá.

Szükség van oly intézkedésekre, melyek a gyermek erejének kizsákmányolását tiltják és védik a nőt különösen az anyaság magasztos hivatásának teljesítése idején, továbbá a melyek a munkarendnek megállapítását célozzák. A munkásnak pihenésre és szórakozásra is jusson ideje. Rendezni kellene a lakásviszonyokat s általában arra törekedni, hogy a munkások szellemi és erkölcsi értéke növekedjek.

Akár lelkészek vagyunk, akár nem, Krisztus szolgálójának ott kell állani a szegény ember mellett, minden bajában, mint hű tanácsadója és visszatartani esetleg romboló munkájától.

A munkásosztály szabad mozgását, törekvéseinek érvényesülését gátolni senkinek sem szabad de vigyáznunk kell arra, hogy ez a küzdelem el ne fajuljon és a gyűlölet érzelmeit ne támassza fel. Különösen e tekintetben nagy és nemes hivatás vár az egyháza. Egyesítsük erőnket a socialis munkatérén a munkások helyzetének javítására és rendezésére.

Majd Dr. *Ballagi Géza* olvasta fel egy értekezését, melyben az 1848. XX. t.-c.-et ismertette a történet világitásában.

Ha az állam a folyton fokozódó katonai terheket megbirja, a budgetnek aránylag igen csekély emelésével az alatt a teher alatt sem fog leroskadni, melyet magára vállal a végből, hogy a protestánsokkal szemben eddig követett s ezekre nézve olyannyira megalázó alamizsnálkodás rendszerét a törvényen alapuló követelmények teljes kielégítésének rendszerével cserélje föl. És ez előnyére válnék az államnak is.

A protestáns egyház a magyar nemzeti államnak legtermészetesebb szövetségese. A liberáliszmus és a protestáns világnézet egymást kiegészítik; s a mint a protestáns egyház a legtisztább szabadelvűség alapján épült föl és tölti be világalakító hivatását, úgy viszont

a szabadelvű irány a protestantizmusban találja fel legfőbb és leghűségesebb támaszát. Az államra nézve valószínűségi életkérdés, hogy leghűbb dolgozó társának munkakedvét és munkaképességet ne csak biztosítsa, hanem fokozza is.

A szekularizáció sürgetése azonban erkölcsi diadallal nem járna, sőt, mint a pápai birodalom szekularizációja mutatja, bizonyára nálunk is, hol a lakosság óriási többsége a katolikus felekezethez tartozik, a vagyonától megfosztott klérus, fején a martir-koszorúval, a hívő lelkekre szintén tudna oly befolyást gyakorolni, hogy régi tekintélye csorbát nem szenvedne.

Ha a felekezetek közötti teljes egyenlőség és viszonyosság, mint a magyar nemzeti politika megdönthetetlen sarkelve átmege a köztudatba, akkor nem kell többé bajlódunk az 1848. XX. törvénycikk magyarosításával. A nemzeti közvélemény ereje fogja megvalósítani azt, a mit egy, különben sem szabatosan fogalmazott törvény alapján, kivívni nem sikerült. S a mennyiben ez a szabadelvűség diadala lesz, ebben a diadalban a liberális irány szövetséges társa, a protestantizmus, osztozkodni fog.

Dr. Hegedüs István olvasta fel ezután „Szálla alá poklokra” című költeményét. A költő gyermekésszel, az apostoli hitforma e passzusát nem bírta fel fogni. De később mikor férfivá lett s megismerte az életet a maga teljes romlottságában, látta, hogy a pokol tulajdonképpen a földön van és a Megváltóra itt van szükség, kéri az Idvezítőt, hogy szálljon alá ebbe a pokolba.

„Nem föld alatt, sötét mélyekbe lenn,
A poklok pokla itt van, idefenn.
Édes Megváltó üdvnek Istene,
Eme poklokra szállj, óh szállj Te le.”

A lendületes, gyönyörű költemény mély hatást tett a hallgatókra.

Ezzel a diszülés Hegedüs Sándor elnöki bucsuszavaival véget ért.

Egy órákor a Fekete Sas emeleti dísztermében a terített asztalok valószínűségi falánksza várta a vendégsereget. Mintegy 350 ünnepelő vett részt a lakomán. Felköszöntöket mondtak Hegedüs Sándor, Bary Koszef, Vinkler Lajos, Zsilinszky Mihály, Dr. Beóthy László, Antal Gábor, Sulyok István, Dr. Ballagi Géza s legvégül Báró Bánffy Dezső.

A díszebéd után d. u. 5 órákor Händel Vilmos selmebányai ág. ev. lelkészesperes elnöklete alatt a belmissziói értekezlet vette kezdetét. Itt a ref. leány-internátus növendékei is teljes számmal megjelentek.

Gergely Antal mezőturi ref. lelkész imádsága után Händel Vilmos sajnálattal említvén, hogy az egyesület elnöke Szilassy Aladár betegsége miatt nem jelenhetett meg, megnyitotta az ülést.

Kecskeméthy István kolozsvári theol. tanár olvasta fel ezután a gyűlésen meg nem jelenhetett Kenessey Bélának „A belmissziói munka alapja” című értekezését. Zárdai gondolatokkal — mondja Luther — nem lehet vezetni a világot. A gyülekezetet egy nagy családdá igyekezzünk tenni gondozván az árvákat, elcsaljuk a nemes lelkű nők által, mert kivált a női szívekhez, csak a nők tudnak hozzá férközni.

A diakonissza ügyéről olvasott fel Mayer Endre ág. ev. theol. tanár, kifejtvén bőven a diakonissza intézmény történetét. Az újabbkori protestantizmus dia-

konissza intézményének megalapítója Friedner volt. Nagy gondot fordított a kisdédováásra, a kórházi és magánházaknál levő betegek ápolására, az erkölcsileg sülyedők felemelésére. Minderre természetesen elsősorban a nők hivatottak, de azért nekik nem kell lemondaniuk semmiről, sem a házas életről, sem esetleges földi vagyonukról, sem lelküknek derűtségéről.

Kovácsi Miklós István clevelandi ügyvéd és közjegyző közvetlenséggel ismertette az amerikai magyar reformátusok szervezetét, küzdelmüket a hitért s magyar hazafias érzelmeikért. Kimutatta, hogy az amerikai ref. magyarságot és lelkészeit erkölcsi elismerésben és támogatásban részesíteni szép és hazafias dolog. A jelenlévő díszes közönség nagy érdeklődéssel hallgatta a fejtegetéseket; a gyűlés Kovács Miklós István közjegyzőnek köszönetet mondott előadásáért s elhatározta, hogy hitrokoni üdvözlését és elismerését az amerikai magyar ref. szövetséghez átiratban fogja Clevelandba elküldeni.

Belügyek elintézése után a belmissziói egyesület gyűlése Händel Vilmos záró szavaival véget ért.

* * *

Igy folyt le a Magyar Proestáns Irodalmi Társaság nagyváradi gyűlése.

Valóban fontos hivatást teljesít ez a Társaság, mely a két protestáns felekezet egymás iránt való szeretetének, együttműködésének és testvéri ölekezésének fényes tanubizonyossága. A hazai protestánsoknak együtt, egyetértve kell munkálkodniuk, ha azt akarjuk, hogy minél gyümölcsözőbben terjedjen az evangéliumi tiszta tudomány, hogy éljen és virágozzék s erkölcsiekben, szellemiekben és anyagiakban mindinkább izmosuljon a magyar protestáns Sion.

Nagyvárad.

Ss. L.

A modern vallástanítás a destructiv irányzat szolgálatában.

A szatmári ev. ref. főgymn. vallástanárának tanítási módszere, theologiai álláspontja a Debr. Prot. Lapban érdekes vitaközörségre szolgáltatott alkalmat s bizonyos eszmék tisztázását tette lehetővé. Ezen vitába néhány megjegyzésemért, melyet a modern theológiáról irt értekezésem keretében a ferde felfogáson alapuló vallástanítás szomorú kinövésői s következményei miatt tettem, akaratlanul belevonattam. E becses lap 39. számában a vita főszereplője Bagothay ur éles kifejezései nyilatkozatra, sőt egyenesen fölvilágosításra kényszerítettek már azon okból is, mivel a nevezett tanár ur az eddigi vitaközörségből merített megjegyzésem szerint egyfelől a modern theológiát illetőleg hibás felfogásnak hódol, másfelől pedig azon kérdésekre, melyek az egész vitát provokálták, kitérő feleletekkel, avagy oly frázisokkal válaszol, a melyek hangoztatását minden oldalról megindokolt védelemnek senki sem tekintheti.

Mindenek előtt kijelentem a t. tanár ur előtt, hogy én a megosztosodott orthodoxia híve, avagy annak más véleményét nem tűrő lovagja, egyáltalában nem vagyok. A ki szeretett anyaszentegyházunk érdekében kifejtett eddigi csekély működésemet csak némi figyelemre is méltatta, az bizonyára nem fog engem azon indokolatlan váddal illetni, mintha én a fölvilágosodás

terjesztésétől félnék s a kor követelményeivel ellentétes irány szolgálatába szegődnek. Ha ön „Vita a modern theológia felett a porosz országgyűlésen“ című cikket figyelmesen és elfogulatlanul olvasta volna át, akkor bizonyára belőle eredmény gyanánt nem azon, már fentebb említett, s rám nézve egyáltalában nem hízog véleményt alkotta volna meg, miszerint a modern theológiának esküdt ellensége vagyok, hanem sokkal inkább azon meggyőződést, hogy ezen irányzatnak az ecclésiasticus elvei szerint bizonyos fokig híve vagyok. Azon két állítás között, miszerint a két irány harcából „nálunk még semmi sem érezhető“ s hogy továbbá „mint kísértet nálunk is kezd a negativ theologia egyeseket hatalmába keríteni,“ — csak az elfogultság talál ellentétet. Ugyan mondja meg a t. tanár hol van a harc széles e Magyarországon a protestánsok között e két irányt illetőleg a jelenben? Én még eddig nem tudtam felfedezni. De, hogy egyeseket kísért a negativ theologia, azt szomorúan mutatja az ön példája. Erre gondoltam én ama kifogásolt állítással. Nem polemizálok én, a mint hiszi, vakon, sőt teljesen látom ama káros következményeket, a melyeket az ön „modern“ vallás-tanítása maga után vont már eddig is. Nem mumus, nem kísértet reám nézve a modern theologia, hiszen kérdéses cikkem vége felé ezeket mondom: „Ennek az iránynak vannak ám jó oldalai is.“ Csak a gyáva, a babonás fél a kísértetektől, én pedig sem egyiknek, sem másiknak nem akarok feltűnni. Mindenesetre szép elismeréssel van a tanár ur maga iránt, a midőn állítása szerint, mint a tudomány bajnoka „bontogatja a lepleket“ a modern irányzatnál mint kísértetről. Hát tanár ur önre nézve valóban kísértet a modern irányzat, kísértet, a mely nemcsak önt vezette félre, hanem általa, hiszem, tanítványait. Ez vezette önt arra, hogy tagadja Krisztus föltámadását, mennybemenetelét s a modern theologia igazságainak állítólagos birtokában fennen hirdesse: Nincsen szükség urvacsorai imádságokra. Lássan tanár ur én ezen állítások kézzel fogható megcáfolását vártam volna, de míg a modern theológiánál a lepleket bontogatja, addig ezen többek által hangoztatott vádra sűrű leplelt borít s a hallgatás köpenyegébe burkolózik.

Dehát mi az az orthodoxia és mi az a modern theologia? Ezzel kell tisztába jönnünk, hogy megértjük egymást. Első nem egyéb, mint a reformátorok által felállított hitcikkelyeknek föltétlen fentartása s változatlanul való elfogadása, az általok eszközölt írásmagyarázás tökéletességébe vetett teljes hit. Az orthodoxiával párosul természetesen a confessionalismus is. Ezzel szemben a modern theologia a legujabb kor követelményeinek megfelelő hittani nézeteket igyekszik létrehozni. A modern theologia tulajdonképpen azt akarja, a mit a reformátorok tettek. Valamint ők is igyekeztek a catholicizmussal szemben azon kor felfogásához képest a hitet az értelemmel összhangba hozni, ugy a modern theológiának is az a törekvése, miszerint a négyszáz évvel ezelőtt felállított hitcikkelyek helyett a mai kor fölfogásával összhangzó vallásos nézeteket hirdessen. Nagyon sajnálom, hogy időm s e lap tere nem engedi ezen kérdés részletes tárgyalását s azt, hogy felmutassam azon fejlődési fokokat, a melyek a rationalista irányzattól a legujabb theologiai irányzatig, a modern irányzatig képződtek. Ezen irányzatok történelme fényesen bizonyítja, hogy Jézus igazi tanát semmiféle helytelen irányzat sem döntheti meg s hogy továbbá az irányzatok a túlzásból lassanként a mérsékelt felfogáshoz közelednek. Ilyen mérsékelt fölfogása van a modern theológiának is.

A modern theologia nem egy az ugynevezett liberalis theológiával, a melyek képviselői Schweizer, Biedermann, Schwarz, Lipsius, Harnack, Pfleiderer stb. Ezen irányzat éreztette hatását hazánkban a 70-es években lefolyt vitákban. Hogy ez az irányzat lejárt már magát, abban tökéletes igaza van dr. Márknak csak abban tévedett, hogy ezt az állítást a modern theológiára vonatkoztatta, a mely pedig még nem járhatta le magát, hiszen ez csak a mult század nyolcvanas éveinek végén s a kilencvenes évek elején keletkezett. Míg a szabad theológiának főjellemonása Jézus isteni személyisége és a dogmák kötelező volta elleni állásfoglalás, addig a modern theologia a fősúlyt az evangéliumi eszméknek a jelenkor erkölcsi követelményeivel való összhangba hozására helyezi. Így a többek között az evangéliumban socialis eszméket keres és talál s előttök a Jézus nemcsak vallásalapító, hanem social-reformer is. Ezen irány főképviselei Harnack, Weinel és Baumgarten, a svájci theologusok között pedig Bolliger Adolf. Harnack „Dogmengesichte“ (1886) című munkában meglehetősen rationalistikus nézeteket vall, míg a legujabb s legnagyobb szabású munkája „das Wesen des Christenthums“ (1901. népies kiadás 1902.) már mérsékelt irányt mutat. Harnack keresztyénsége isteni benső hitéleten s abból folyó erkölcsi cselekvésen alapul, azonban a keresztyénségből Isten kivételével minden transcendentalist kivét, mint annak lényegéhez nem tartozót. Harnack szerint Jézus nem tartozik az evangéliumba, mert ő maga az evangélium megtestesülése, továbbá a hit alanya. Weinel főmunkája: Jesus im 19. Jahrhundert (Bonn, 1903.) Ebben a műben Weinel előadja azon felfogásokat, a melyeket a 19. században tápláltak Jézus iránt. Baumgarten „Vorträge“ cím alatt adta ki munkáit. Bolliger legnevezetesebb munkája: Der Weg zu Gott für unser Geschlecht (Frauenfeld 1900.)

Szükségesnek tartottam a modern theológiának ezen rövid ismertetését a felmerült vita kapcsán itt közölni némi téves nézetek eloszlatása végett. Az a kérdés már most, hogy az elméleti, tehát mondjuk, itt a modern theologia elvei nyerhetnek-e gyakorlati alkalmazást a vallás-tanításban. Én erre a leghatározottabban azt felelem: nem s éppen ezért a t. tanár ur tanítási rendszerének esküdt ellensége vagyok. Mi theologusok kell, hogy vitatkozzunk a különböző vallási és egyházi eszmék felett, ennek csak jó következménye lehet, de, hogy mi ezen vitatkozásokból kifejlődött elveknek az iskolában való alkalmazásával a még fejlődő növendékek dilemma elé állítsuk, a lehető legszerűségebb gondolat. Lássan tanár ur Schleiermachersről senki sem mondhatja, hogy a maradiság képviselője volt, még is a vallásoktatás terén mindnyájunk előtt ismeretes conservativizmust követelt. Midőn Langhaus Eduard (1865) tanítóképezdei vallás-tanár Münchenbuchseelban (Svájc) Leitfaden für den Religionsunterricht an höheren Lehranstalten című munkájában a tübingi iskola elvei szerint óhajtott magasabb tanintézetekben a vallásoktatást, a berni zsinat azon határozatot hozta, hogy „az egyház és az iskola egységes együttműködésének az érdekében szükséges, miszerint a tanítóintézeteknél a vallásoktatásban az ev. ref. egyháznak eddig elfogadott alapelvei érvényesüljenek.“ Ha még egyetemi hallgatók fejét is megzavarja a különféle theologiai rendszer, továbbá az elvont eszmék fejtegetése, mennyivel inkább áll az gymnasiumi tanulóokra, a kiknek még mindent

* Dr. G. Finsler: Geschichte der. theol. kirchl. Entwicklung in der deutschen ref. Schweiz. Zürich 1881.

concretummal, inductive kell megmagyaráznunk. Ugy-e különös volna, ha ezt a tételt kétszer kettő négy az elemi iskolában a hatványozás elméletével magyaráznánk meg, éppen ilyen visszás az, ha ön modern alapon a Jézus feltámadását úgy magyarázza meg, mint a tanítványok lelkében megérlelődött gondolatot, az örök érvényű szellemnek az anyag világa fölött való diadalát. Avagy helyén való volna-e a gymnasiumban a bünboesánatot így magyarázni: a bünboesánatot nem isteni tény, hanem a lélekben véghez menő proccesus, a lelkiismeret kibékülése önmagával. Más az elmélet, más a gyakorlat. A felelősség mindenesetre nagy, ha az ember még érett gondolkozással nem bíró növendékek előtt kísérletez eszméivel. Lássá tanár ur az ön kísérletezése nem sikerült, tanítványai lelkében a kötelet ébredt fel. Hogy is ne! hiszen ők más vallásoktató alatt a szentírásbeli tények bizonyosságára tanítottak s imé most a neveltségesség színében tünt fel eddigi meggyőződésük a vallásstanár modern tanításának a fényénél. És azok, a kik letették az érettségi vizsgát, szilárd hit helyett kételkedést, sőt hitetlenséget visznek utavalól az élet nagy küzdelmébe.

De nem folytatom tovább. Az ily vallásoktatás romboló hatását mindenki beláthatja. Ha a tanár ur modern eszméit más téren hirdetné bizonyára senki sem ütköznék meg rajta, mert csak elfogult ember az, a ki a theologia, mint tudomány haladásainak a jogosultságát el nem ismerné; de abban a körben keresni a babért, a hol nem értik meg, siker nélküli törekvés. E vitából, azt hiszem a tanár ur azon helyes tanúságot fogja meríteni, hogy valamely hosszú idő által kipróbált rendszer megváltoztatása reactiót szül s nehezen helyrehozható bajokat idéz elő.

Rév, 1903. szept. 28.

Veress István.

ev. ref. lelkész.

A szatmári ev. ref. főgymnáziumi vallásitanítás.

Bagothay Sámuel vallásitanár urnak jutott osztályrészül a pokoli dicsőség, hogy e becses lapban is foglalkozzanak vele. Nevezett tanár ur ellen ugyanis erős vádat hangoztattak — első sorban — éppen saját tanítványai, akiket pedig szent kötelessége lenne a magyar ref. egyház hitvallásaiban nevelni.

Azt állították róla, hogy a Krisztusi örök igazságokat olyan szellemben kezeli, a mely egyházunk dogmáival éles ellentétben áll. Nyíltan vádat emeltek ellene hirlapilag is, hogy a Krisztus mennybemenetelének magasztos történetét akként figurázta ki, hogy az Isteni Mester a tanítványokat úgy csapta be, hogy: „*nem ment fel a mennybe, hanem a hegy másik oldalán lefutott.*” (Lásd e lap 36. számát.)

Ezekre a vádakra reagálva fejtette ki Bagothay ur e lapban theologiai álláspontját; a mely azonban a *lényegest* kikerülve, az ellene hangoztatott igazán súlyos vádakot teljesen ignorálva, csakis azt tünteti fel, hogy ő a modern rationalismus szellemében kezeli a vallásitanításnak igen fontos tananyagát.

Nem vitakozási viszketeteg, hanem saját egyházam igazainak védelme és a szatmári ev. ref. főgymnáziumi ifjuság vallásos neveléséérti aggodalom adta kezembe a tollat, hogy kimutassam tévedéseit, valamint azt is, hogy Bagothay ur olyan szellemben tanít, a mely a leghirnevesebb, — és pedig *nem orthodox*, — külföldi theologusok által alaposan elbirálva és diadallal

Ieverve lön. Azért állítottam és hangsulyozom most is, hogy azok rationalis eszmék, melyeket Bagothay ur olyan fennen hangoztat, mint lomtárba való portékák, már régen mellőzve lönnek minden valamirevaló külföldi protestáns iskolában.

A legmodernebb theologusok is hangoztatják *ma már* azt, hogy az ifjuság vallásos nevelése olyan mint a virág himpora; durva, rombolni szerető kezekkel azt érinteni nem szabad. Sajnos, hogy éppen nálunk vállalkozott egy vallásitanár eme herostratosi dicsőségre, hogy éppen azt cselekedje meg, a mit másutt gondos és feltő kezekkel ápolnak.

Tárgyilagos cikkemre azért megfelelő választ méltán várhattam.

E helyett azonban olvasnom kellett: egy kicsinyeskedő, kihívó, gunyolódó s hangzatos frázisokkal szatírált förmedvényt; melyet csak az enyhíthet némileg, hogy e sorokat egy olyan *ideges* ember írta, a kinek nagyon fáj a leleplezés, a melyben őt, különösen Nagy Elek derék kollegánk részesítette.

Nem akarok továbbra is ez odiozus ügygyel foglalkozni; hanem igenis most már, *főbb pontokban*, körvonalozva a modern rationalista theologusok hittani álláspontját, felhivom tanár urat, hogy férfias nyíltsággal jelentse ki: vajjon csakugyan egy gyékényen árul-e ő ezekkel?

A rationalista theologusok nevezetesen:

1. Elvetik az evangéliumi keresztyénségnek Istenről hitét.
2. Tagadják a bibliai isteni kijelentést és a szentírásnak Istentől inspirált voltát.
3. Minden pozitív dogmát elvetnek.
4. A protestáns egyházba a *hitegység* helyett a *közönyösséget* akarják behozni.
5. A történelmi Krisztust, mint kiváló emberi alakot elfogadják, de annak istenségét tagadják.
6. A tudományos vizsgálódás ürügye alatt, a korlátlan és féktelen tanszabadságot szeretnék az egyházba behozni.

Bagothay ur erősen hangsulyozván rationalista voltát, méltán kérdehetjük, ha vajjon aláírja-e e pontokat? S ha igen, akkor teljesen tisztában lehetünk affelől, hogyhát Ő: „*kinek mondja lenni a Krisztust?*”

Ennyit válaszul ez ügyben.

Dr. Márk Ferencs.

A „Heves-Nagykunsági ev. ref. egyházmegyei tanító-egylet” közgyűlése.

A Heves-Nagykunsági ev. ref. egyházmegyei tanító-egylet szept. hó 18-án tartotta XXI. évi közgyűlését a nagy-kunok egyik ősi fészkeben Nagy-kunmadarason. Ez alkalommal az egyházmegye területéről a tanügy munkásai és barátai nagy számmal sereglettek össze e híres városban. A közgyűlés istenitisztelettel kezdődött, melyre nézve az elnök *Farkas Imre* mezőturi ev. ref. tanító már a gyűlési meghívón felhívta az egyleti tagok figyelmét.

1. Felállva énekelték a jelenvoltak a gyülekezettel együtt a 37. dicséret („Jövel Szent Lélek”) 1. versét.
2. Leülve énekelték a XC. zsoltár („Te benned biztunk”) 1. és 9. versét.
3. A lelkészi szolgálatot végezte *Kövendi Dénes* nagy-kunmadarasi ev. ref. lekipásztor.
4. A 179. dicséret („Dicsőült helyeken”) 10. versének elénekélése után az istenitiszteleket véget ért.

Következett a városi óvoda nagytermében a közgyűlés. 1. Tartalmas „kálvinista“ megnyitó beszédet mondott az elnök. Közvetlen ezután *Medgyaszay* Gyula nagy-kunmadarasi ev. ref. lekipásztor, mint az ottani ev. ref. egyháztanács elnöke egyháza nevében „szíves szeretettel“ üdvözölte a szép számmal egybegyűlt tanító sereget. Ugyanekkor felolvasták a *Doroghy* Lajos kisujszállási ev. ref. lekipásztor s esperes táviratát, melyben sajnálatát fejezte ki, hogy személyesen nem lehet jelen a gyűlésen s Isten áldását kívánta az ügybuzgó „tanító-testvérek“ munkálkodására.

2. Az egyleti elnök kinevezte a jegyzőkönyv hitelesítőket.

3. „Az irva-olvasás legújabb, játékos és gyorsanító módszeréről“ szabadelőadás alakjában élvezetes ismertetést tartott *Dr. Gőz* József székesfővárosi fels. iskolai igazgató.

4. A távollévő tagok elmaradását igazoló bizonyítványokat átvizsgálta egy erre kinevezett bizottság.

5. Szabadelőadást tartott mutatványokkal élénkítve a „fonográf“-ról *Kocsis* Gábor mező-turi ev. ref. főgymnasiumi tanár.

6. Felolvasás utján, jóváhagyás végett, bemutatta az egyleti jegyző a központi bizottság működéséről szóló jelentést.

7. Jelentette az elnök, hogy „A reformátusok új énekeskönyvéről“ szóló előadást *Szabó* István előadó, törökszentmiklósi rektor távolléte miatt nem tarthatja meg.

8. Tudomásul vették az elnökség évi jelentését.

9. Felolvasta a jegyző a magyarországi tanítók országos bizottságában résztvevő egyleti képviselők beszámolását.

10. Megválasztották az országos bizottságban való képviseltetésre ismételtén *Farkas* Imre elnököt és *Józsa* Pál kisujszállási ev. ref. tanítót.

11. Néhány előterjesztés, és a jövő gyűlés helyének a megjelölése zárta be a tárgysorozatot. Megjegyzésre méltó, hogy ezalatt a pont alatt a „Magyar Biblia és evangéliumi irat terjesztő társaság“ alap kezelségének a megkeresésére határozattá lett az alap erkölcsi támogatása s az idevonatkozó kiadványok pl. a „Keresztyén Népbarát“, „A református tanító az egyházépítés szolgálatában“, „Az egyházi, papi s tanítói jövedelem szaporítása“, „Örömhír a mi Urunk Jézus Krisztusról“ stb. evangéliumi irodalmi termékek ajánlása, terjesztése, pártfogolása. (Más helyen is, mások is megtehetnék!) A gyűlés után — mint rendesen és mindenütt szokás — a jelen voltak „közébed“-re gyűltek. Volt jó menü; meg aztán sok kedélyes és sok komoly felköszöntő. A jövő gyűlés Mezőtúron lesz.

IRODALOM.

A konfirmacio módszere, tananyaga, szertartása. Lelkészek és tanítók számára. Irta: Péntek Ferencz ev. ref. lelkész — ez idő szerint a budapesti ref. egyháznál ideiglenesen alkalmazott segédlelkész. Budapest, szerző sajátja. Ára 2 k. 20 f. A mint a cím mutatja, ez a mű vezérlő kalauz akar lenni azok számára, a kik a mi református vallásu gyermekeinket a konfirmációra előkészítik. Maga a szerző előszavában világosan mondja: „Megírtam ezt a kézikönyvet nem a *tanulók*, hanem a *tanítók* számára; megírtam úgy,

olyan formában és olyan terjedelemben, hogy ne csak a konfirmatio alkalmával lehessen használni, hanem használható legyen az elemi iskola 4-ik osztályaiban is. Erre az esetre külön kivonatot is adtam belőle a gyermekek számára. Ennek a kivonatnak a szedése néhány hónapig áll a nyomdában s tömeges megrendelés esetén néhány fillérért lesz kapható.“ A tartalom 3 főrésze oszlik u. m. Előszó, módszer és tananyag. A módszerben az elemző, illetve sokratesi tanításmódot követi s a biblia olvasására fektetvén a súlyt könnyedén — úgy szólva játszva fejtegeti a hitigazságokat. Mi a bibliaolvasást feltétlenül helyeseljük, a módszer alkalmazása ellen sincs semmi érdemleges kifogásunk mert régi s tapasztalaton nyugvó meggyőződésünk az, hogy lehet ugyan módszeres könyveket írni; azoknak olyik kétségtelenül hasznát is veheti de a *módszer mégis csak maga a tanító*. Minden az egyéniségtől függ s az egyik tanító bámulatos eredményeket érhet el olyan módszerrel mely a másokra nézve merőben hasznavehetetlen. Ebből kifolyólag mi sem a kátét, sem „a kátészerű leckéztetést“ (11. oldal) nem ítéljük úgy el, mint szerző teszi. Tudjuk, ismerjük jól e tekintetben korunk divatos felfogását, de nem tehetünk róla, ha e felfogással mindenben egyet nem érthetünk. A kátészerű oktatásnak a protestantizmus világszerte nagyon sokat köszönhet s pláne a Luther kis kátejja szak tudósok egybehangzó nézete szerint a lutheranus egyházban ma is pótothatatlan. Maga a római katolikus egyház éppen a protestans katekhizmusok által elért siker láttára buzdult fel ilyenmü művek kiadására s különösen a mi a Heidelbergi kátét illeti, annak világszerint való elterjedése a tartalom mellett főként formájának tulajdonítható. Ezért terjedt az el nálunk Magyarországon is; noha tudva van, hogy *hivatalosan* symbolikus könyvül el nem ismerjük soha. Mindez azonban nem azt teszi, hogy a Péntek-féle módszert is ne lehetne sikerrel alkalmazni. Lehet; csak abban nem értünk a szerzővel egyet, hogy a „kátészerű leckéztetést“ absolute rossznak tartjuk. Hiszen még a bibliaolvasást is össze lehet ám kötni a káté okos tanításával; mint a hogy a mi őseink össze is kötöttek s nem vagyunk fölöle bizonyosak, ha vajjon ennek a sokratesi módszernek a segélyével tesz-e a növendék tényleg szert olyan bibliaismeretre, mint a minőre szert tettünk mi, a kik a káté mellett minden vasárnap délelőttjét a szentírás olvasására fordítottuk. Dehát meg kell próbálni. Péntek kétségtelenül jót akar s fáradsága megérdemli, hogy vele foglalkozzunk. A konfirmatio végzésére s szertartására nézve azonban, a mit mond, súlyosabb kifogása alá esik s ez a müből bizvást el is maradhatott volna. Micsoda beszéd p. o. az, hogy ő a prezbiteri rendszernek nem hive, mert a hazai viszonyok között ez a rendszer a református egyházra soha építő hatással nem lehet!? (185-ik lap) Hát hiszen ez lehet az ő egyéni felfogása és meggyőződése; az ellen nincsen szavunk; de ezt hirdetni s éppen korunkban hirdetni ezt a 12—14 éves gyermekek előtt — mégis csak különös volna. Ahoz is sok szó férhet, mikor ő a konfirmationak az erdélyi kerületben divatozó formáját tartja legmegfelelőbbnek! Hát hol van ennek valami alapja a szentírásban? Sőt hol van bibliai alapja az egész konfirmationak, a mit a többek között a skót református egyház ma sem ismer? Vagy hol akad ennek nyomára nálunk Magyarországon az 1572-ik évi tarcali zsinat előtt, hol köztudomás szerint a Béza-féle vallástételt fogadták el!? Vigyázzunk uraim! Mert sok ut vezet Rómába s ha egyszer ezek közül vala-

melyikre ráléptünk, nehéz a visszatérés. Egy hírlapi cikkecske után, melynek a szerzője *tudomásunk szerint* éppen ennek a könyvnek az írója volt, kíváncsiak voltunk arra, hogy vajjon szerző hogy magyarázza itt a test feltámadását! ? Nem bocsátkozott bele a kérdésbe; s ezt okosan tette.

Temetési énekek. Kiadja a tiszántuli ev. ref. egyházkerület. Egyházkerületi közgyűlésünk korábban elhatározta volt a halotti énekeskönyv revisióját; e végre bizottságot is küldött ki, mely feladatát kellő gondnal, körültekintéssel bevégezte; nevezetesen a halottas könyvet jelentékenyen megrövidítette, több éneket egészen elhagyott, másokat összevont, végül néhány újat felvett. A régi énekekkel általában kegyeletesen bánt el, az olyanokhoz nem is nyult, melyek a hivek előtt nagyon kedvelt és megszokott énekek. A változtatásnál pedig — a hol csak lehetett, — érvényesítette azt az elvet, hogy a halott ajkairól, a gyászolók ajkaira vitessék át és ott szólaljon meg a gyász és fájdalom panasza. Ez a javított kiadásu halotti énekes-könyvecske immár teljesen elkészülvén a közforgalomnak átadatott, s a főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés folyó évi 110. számú végzésével annak kötelező használatát elrendelte. A művecske László Albert és Társa egyházkerületi bizományosoknál kapható, keménykötésben 30 fillér bolti áron.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Gróf Tisza István nagyváradi felolvasása és a napi sajtó.** Azt gondoljuk: nem kell hosszasan bizonyítgatnunk, hogy elég szókimondók vagyunk s éppen Tisza István gróffal szemben is meg tudtuk eddig őrizni teljes függetlenségünket. Ezt azért bocsájtjuk előre, mert a napi sajtó azt a felolvasást, a melyet gróf Tisza István a socialismusról a M. P. I. T. nagyváradi gyűlésen tartott, vagy nem értette meg, vagy félremagyarázta szánt-szándékkal. Ez lehet az oka, hogy az a felolvasás még olyan oldalról is támadásban részesült, a honnan az elismerés hangját vártuk volna. A tény pedig az, hogy *Tisza István* felolvasása olyan volt, a melyet szívesen aláírunk mi is, a kik a socialismustól éppen nem rettegünk úgy, mint a gyermek a drótos tóttól s nem is ítéljük el feltétlenül. A gróf ugyanis nagyon helyesen distingvált (s ebből indult ki!) a mikor különbséget tett valódi s nemes értelemben vett socialismus között s azon kétes existenciák között, kik hangzatos frázisok közepette rávetik magukat a félrevezetett népre s kettős céljuk van u. m. először az, hogy kiszípolozzák a proletár elemet, másodsor, hogy ügyesen kikerüljék a királyi ügyészt s a csendőr golyóját. Szépen, lelkesen s igazán fejtegette gróf Tisza, hogy a nemes értelemben vett socialismus örök dicsősége a 19-ik századnak, mely többet javított az alsóbb nép nyomorán, mint az elmúlt századok együtt véve. Ebből kifolyólag hangsúlyozta, hogy ez a kötelessége ezután is a magasabb társadalmi osztályoknak, mert (és a mi itt következik gróf Tisza szájából hangzott el!) a *Krisztus evan-*

géliuma az első socialis tan! Sok mulasztást követett azonban el minden egyház s ez volt az oka a 18. század végén bekövetkezett reactionnak, mely megtagadott és lerombolt minden tekintélyt és ideált. De ime megilletődve látta a világ, hogy, a kik Isten ellen támadtak fel, éppen azok voltak eszközök az Isten kezében, hogy a humanizmus utat törjön maga előtt; az a humanizmus, mely a socialis mozgalmakat össze tudja és akarja is kötni a Krisztus tanaival. Aztán nagy szakértelemmel fejtegette, hogy a munkás is teljesítse kötelességét s, ha nagyobb bérhez tart igényt, legyen gondja arra, hogy munkája produktívabb legyen. Keresztyén emberhez illő nyílt őszinteséggel vallotta be, hogy eddigelé socialis kötelességének még ő sem tett eleget, de megvan benne a jóakarát s végül szinte ihletelt lelkesedéssel hívta fel a magasabb osztály tagjait hogy ne legyen terhőkre néha-néha egy-egy zsellérházhoz bekopogtatni s ott a szegény emberekkel bizalmas szóváltásba elegyedni. „*Bizonnyal mondom, — fejezte be beszédét, — hogy, a ki szavamat megfogadja, mikor abból a zsellérházból kijön, közelebb lesz lelke üdvösségéhez, mint mikor bement.*“ Hát ki az, a ki az ilyen beszédben kifogásolni valót talál!? Csak az, a ki elfogult és nem akar tárgyilagos lenni. Szép, gyönyörű beszéd volt bizony az a gróf Tisza István beszéde; ez az igazság s, ha valami hézagot találtunk benne, az csak abban áll, hogy *főleg* a gyári socialismussal foglalkozott s csak röviden érintette a paraszt-socialismust. Pedig mi nekünk ezzel van bajunk s arra nézve szerettük volna hallani nézetét, hogy p. o. mi a teendők a jövőben a latifundiumokkal, holt kéz vagyonával stb. ? s hogy vajjon akkor, a mikor a közterhek a szegény ember vállain az utolsó 3 évtized alatt megnégyszereződtek, gondoskodtunk-e arról, hogy teherviselő képessége is ugyanazon arányban izmosodjék? Hisszük azonban, hogy majd valamikor e kérdésekre választ adni is talál gróf Tisza István alkalmat. De ettől eltekintve, ez a mostani felolvasása igazán szép és keresztyéni, humanus alapon mozgó volt s csak sajnálni lehet, a ki ezt meg nem értette, vagy félre magyarázta. *Suum cuique!*

— **A hátralékban levő díjak haladéktalan beküldését tisztelettel kérjük.** Előfizetési díjakat értünk; de van abban valami contradictio, hogy a mit tulajdonképpen előre kellene fizetni, — hát azt sokszor *utólagosan* is nehezen kapjuk meg. Azért irtunk csak *díjakat*, nem pedig *előfizetési díjakat*. Sokan vannak, a kiktől, — noha már benne vagyunk az esztendő utolsó negyedében, — még eddig egy fillért sem láttunk. Így pedig egy kissé bajos dolog lapot szerkeszteni, de még bajosabb kiadni . . . ! Nagyon kérjük ennélfogva azon olvasóinkat, a kikre ez a testvéri figyelemzés tartozik, hogy szíveskedjenek hátralékaikat beküldeni. Az esztendő vége reánk is súlyos kötelességeket rak; ez az év talán többet, mint a megelőzők s ezeknek mi csak úgy tehetünk eleget, ha olvasóink annak a csekély előfizetési díjnak a beküldésével nem késlekednek.

— **Lelkészcserzés meghívás utján.** A szilágy-somlyói egyház közszeretben levő lelkészét, Incze Lajost a vizaknai egyház lelkészéül hívta meg. A szilágy-somlyói egyház nemcsak a hivatott lelkészt, hanem

az élénk társadalmi tevékenységű férfit is sajnálja a távozó s közszeretben részesült Incze Lajosban.

— **Görög katolikus felekezeti népiskola.** Hogy nem csak a római, de a görög katolikus egyházi felsőbb hatóság is mennyire ragaszkodik a saját felekezeti iskolájához: példa reá a szilágymegyei Perencsen községi eset. Itt az állam már régóta állami iskolát tart fen, a görög katolikusok azonban az egyházi többség nyomása alatt folyvást fentartották olyan a milyen iskolájokat. A mult heteken azonban a hívek többsége megeléglően a kétféle iskolai teher hordozását, megrohanta a felekezeti iskola épületét s annak fedélzetét szétrombolta, hogy ilyen módon is arra kényszerítse ennek az iskolának a növendékeit, hogy az állami iskolába járjanak. Perencsenben a református magyarság tulnyomó többségben van a más felekezettűekkel szemben, s a görög katolikus felekezeti iskola várható megszűnésével a nemzetiségi viszonyok fognak javulni. Ez eléggé mutathatja előttünk az irányt, hogy felekezeti népiskoláink fentartásáról még áldozatok árán se mondjunk le; a másfelekezettűek nagyon tudják, hogy iskolájokhoz való göresös ragaszkodásukkal micsoda érdeket szolgálnak.

— **Főiskolánk tanulóinak népessége.** Még csak most vagyunk abban a helyzetben, hogy tanulóifjaink létszámát megállapodottnak tekinthetjük. Örvedetesen megnövekedett a hittanhallgatók száma, kik most 108-an vannak. Joghallgató eddig 258 iratkozott be, az egy évi önkéntességről visszatérő ifjak számával ez a szám valószínűleg még növekedni fog. A gymnasiumi tanulók 714-en vannak, míg a tanítóképző-intézetnek 231 növendéke van, holott a felvételnél a felvétel alapját képező bizonyítványban foglalt osztályjegyzék alapján a jelentkezők egy része (a javító-vizsgások) el sem fogadtatott. A tanítóképezdészek nagy száma miatt jótétemény sok ifjunak nem jutott. A főt. és mélt. egyházkerületi elnökség azonban egy részökre kiterjesztette atyai gondoskodását, midőn a lakás nélkül maradtak közül 15 ifjunak az egyházkerületi pénztár terhére lakásbért volt kegyes utalványozni. Elismeréssel kell megemlékeznünk erről a gondoskodásról, s már most felhívjuk a figyelmet arra a sajnos körülményre, hogy éppen tanítóképezdei ifjaink részére a legkevesebb ösztöndíj-jótétemény áll rendelkezésre, holott szegénységöknél fogva ők vannak arra kiválóan utalva. Tanítóknak pedig folyvást szűkölködünk.

— **Gyűlésezés.** A zsinatelőkészítő ötös albizottság október hó 3-án d. u. 3 órakor Budapesten ülést tartott.

— **Szabadelvű birói ítélet vallásügyben.** A „Reformirte Kirchen-Zeitung“ írja: örvedetes ítéletet hozott a grázi legfőbb törvényszék. Arról volt szó, hogy bizonyos Weinhardt Adolf nevű könyvkötő Cilliben f. év május 23-ik napján az utcán egy katolikus pappal találkozott, ki egy haldoklóhoz vitte az oltári szentséget. A könyvkötő elhaladt a pap mellett a nélkül, hogy

fővegét levette volna. A katolikus pap feljelentésére az állami ügyész a katolikus egyház megsértése címén perbe fogta Weinhardtot s az első bíróságnál a könyvkötőt el is ítélték. Weinhardt azonban felebbezéssel élt s ügye a grázi legfőbb törvényszék elé került, mely vádlottat felmentette. A főtörvényszék felmentő ítéletének megokolásából kiemeljük a következő érdekesebb pontokat: az a törvénycikk, mely a törvényesen elismert egyházak és vallásos jellegű társulatok megsértésével foglalkozik, egyformán véd minden elismert konfesszióhoz tartozókat minden olyan cselekedettel szemben, mely alkalmas megbotránkozást kelteni. De az azt nem kívánja, hogy a különböző vallások mindegyikével szemben mindenki úgy fejezze ki tiszteletét, a mint azt az illető vallás törvényei vagy szabályai elrendelik. Az a szempont, hogy jelen esetben az inkriminált magaviselet felbosszantotta a papot, a serpenyőbe nem eshetik: mert a subjectiv érzelem szerfelett bizonytalan tényező; inponderabilis faktor, melyet egész sorozata befolyásolhat az inponderabilis okoknak. Irányadó csak az lehet, hogy tényleg követetett-e el valami olyas, a mi objectiv szempont szerént alkalmas arra, hogy sértsen? E kérdésre azonban annyivalinkább tagadó választ kell adni, mert nyilvános vallásgyakorlatra senkit sem lehet kényszeríteni, annál kevésbbé a más vallásu embert, a kinek vallásos meggyőződése a követelt reverentiával a legtöbbször ellentétben áll. El kellett tehát panaszost utasítani, mert ha panaszának hely adatnék, ezzel azon érdekek sértetnének meg éppen, melyeknek megvédését célozza az államügyész által hivatolt törvény §-a. Erre az okos ítéletre az osztrák klerikális sajtó azt jegyzi meg, hogy „feltűnést keltő, mert az eddigi osztrák birói feltogásnak ellentmond.“ (!) Szerintünk pedig ez az ellentmondás becsületére válik annak a grázi törvényszéknek. Tanulhatunk belőle.

— **A franciaországi evangéliumi mozgalom.** A „Chrétien Francois“-nak írja az áttért *Bourrier Abbé*: Franciaországban az evangéliumi mozgalom hatalmas arányokban terjed. 1902-ben nevezetesen a következő departementeket érintette: Dordogne, a két Charentes, Deux Levres Haut-Vienne, Corrèze és Gers, mint délfele Poitiers-től Garonnig. Hat evangéliumi állomás rendeztetett be Périgord vidékén és a dordogni völgyben. Girondeban 2 új állomás. Egy protestáns templomot éppen most avattak fel Bellefondban Bordeauxtól nyugotra. Deux, Levres departementben és a két Charentesben egy sereg (12) evangéliumi egyház van s mindeniknek vannak filial-gyülekezetei. 1902-ik év elején avatták fel a beurlay-i templomot; lelkészt is választottak oda s ma ennek vasárnapi iskoláit 40 gyermek látogatja. Haute-Vienne departementben 2 protestáns lelkész hirdeti az evangéliumot, ugyanennyi Gersben, kik oda egyenesen a katolikus lakosság hívására mentek. Legnagyobb hódításokat azonban Corrèze departementben tett az evangélium, hol több mint 60 gyülekezet van s az ujonnan választott 10 lelkész sem képes a régiekkel együtt eleget tenni az evangélium-szomjas lakosság lelki szükségleteinek, Freikirchenben 22 állomás régi, de 1902-ben 5 új lelkészi állomást töltöttek be megint. Igen termékeny munkamező tárult fel Puy de Dôme departementben, hol jelenleg 70 helyen folyik az evangelisatio kisebb-nagyobb eredménnyel. Ez bizony örvedetes jelenség.

— **Egy Amerikából haza tért s jobb sorsra méltó fiatal ember járt nálunk néhány nappal ezelőtt, kinek az a rögeszméje, hogy a Mennyei Jelenések köny-**

vében megirt látományok és jövendölések beteljesedéséhez közelednek s ő van hivatva ezt a világnak s különösen a római pápának hírül adni, mert a pápa az Apokalipsisben megjövendölt Antikrisztus. Neve ennek a csinos arcú s máskülönben értelmes fiatal embernek *Széles Tamás*; Nyiregyháza vidékére való; most 35 éves. Idehaza csendőr volt, de 1899-ben kivándorolt Amerikába, a hol kőszénbánya-munkás lett; ott dolgozott szorgalmasan, mikor ezelőtt körülbelül másfél-évvel — mint mondja és hiszi — ő kijelentésben részesült és az Úr most haza küldte. Teljesen fehér selyem ruhában és bocskorszerű papucsban jár; fehér selyem a köpenyege is. Főveget soha nem visel; ez idő szerint nem eszik egyebet, csak tejet és kenyeret. Egyébként erős református, haragszik a pápistákra, de még a baptistákra is, mert hogy ezek nem akarják megkereszteltetni a kis gyermekeket. Minden egyébről okosan el lehet veie beszélgetni, de mikor fehér borítéku bibliáját (melyet mindig magával hord!) előveszi, akkor már el van ragadtatva s zavarosan hord össze mindeat az ő küldetéséről. Angolul is beszél, egy kicsit németül is. Debrecenben nagy feltűnést keltett; a vasutól bérkocsin egyenesen főtiszteletű püspök urhoz hajtatott s azután szintén kocsin lapunk felelős szerkesztőjét kereste fel. Ajánlottuk neki, hogy menjen haza testvéreire. Vajjon megfogadta-e szavunkat?

— **Nyilatkozat.** nt. szerk. ur! E lap egyike közelebbi számában nt. Biky esperes ur úgy nyilatkozott, hogy Felsővégesi több izben foglalkozott a szatmári egyházzal. Azt hitte ugyan nt. esperes ur, hogy a II. Felsővégesi azonos velem. Én kértem a nt. urat, hogy rectifikálja e hibát, ő meg is ígerte, de az mindezeig elmaradt. Mivel én körülbelül egy évvel ezelőtt foglalkoztam a szatmári államosítással s az akkor felelet nélkül maradt, — a most II. Felsővégesinek adott felelet reám is vonatkozatható megjegyzéseit idő utának tartom, s így — azokra reflectálni sem kívánok. A mi pedig Bagothay urnak legközelebbi modern athletikai mutatóványait illeti, midőn egy csapásra Veress István, Dr. Márk Ferencz urat, s engemet, nagy önhiúságának szük látköre szerint porondra nyújtóztat, kijelentésére vonatkozólag — nem is neki, hanem az olvasóknak, — annyi a feleletem, hogy *ha a tiszántuli egyházkerület a modernismus emez elbizakodott apostolát a szatmári gymnasiumban meghagyja, úgy bekövetkezhetik az az idő, hogy a gyermekeik vallásos hitét féltő szülők tömegesen fogják fiaikat az ottani r. k. gymnasiumba vinni. A tiszántuli egyházkerület eddig az orthodox theologiai irányt képviselte, ha Bagothay urat a szatmári vallási kathedrán megtűri, úgy arra a következtetésre kell, — e vitát éber szemekkel néző, s atyáiktól örökölt hitét féltő vidéki lelkészi karnak jutni, — úgy a tiszántuli egyházkerület feladta eddigi theologiai álláspontját. Ezt tessék jól megjegyezni!!!* Bottyán Pál ev. ref. lelkész.

— **Szól ez nekünk is!** A „Magyar Állam“ írja: „Bende püspök nagy alapítványa. Bende Imre nyitrai püspök egy nagy alapítványa, melyet a napokban tett, nemcsak lelkes elismerésre hívja föl a magyar katolikusokat, hanem újabb példát is ad azoknak, a kiktől az egyház, az ország és magyar katolikusok a nevelés eszközeinek javítását, emelését várják. A katolikus iskolák ellen Magyarországon is általános az a szabad-

kömvés törekvés, hogy állami érdek címén kiforgassák jellegükből és államivá tegyék. A protestáns iskolákat nem merik bántani, mert védi őket az autonomia.* De a szerencsétlen katolikus iskolák fölött folyton ott villog és csapkod a liberális állam bárdja. Még pedig rendszeren ott keresik az ürügyet az államosításra, a hol elégtelen az iskolák ellátása. Hogy más jellegű iskolákban mennyi az elégtelenség, az nem zavarja őket. Ez áramlat ellen nincs hathatósabb védelem, mintha anyagiilag is megerősítjük és biztosítjuk az iskolákat. Példát adott már erre Meszlényi Gyula szatmári püspök, a ki a szatmári és gróf Csáky Károly, a ki a váci katolikus iskolákat megmentette. Most Bende Imre nyitrai püspök csatlakozik hozzájuk, a ki megmentette a nyitrai katolikus elemi iskolákat és megkönnyítette jövő felvirágoztatásukat azzal, hogy alapjukra 100.000 koronát adott. Nevezetesen szeptember 25-én a nyitrai káptalan nál százezer korona alapot tett le a nyitrai katolikus elemi iskolák felvirágoztatására. Ez alapíványt a nyitrai székeskáptalan fogja kezelni. Ezzel a nyitrai katolikus iskolák jellege biztosítva van és ezzel is örök emléket állított magának Nyitra jeles püspöke; de a polgárság háláját is különösen kiérdemelte, mert hiszen az iskolák fenntartásának jelentékeny terhet vette le a polgárság válláról és az iskolák modern fejlődését is biztosította. Ez is aere peraeunius tett.“

— **Diakonissza-intézet Budapesten.** „Kényszerítlek titeket az Urra, hogy e levél elolvatassék minden szent atyafiak előtt.“ (Pál ap. I. Thess. V. 27.) Tudomására hozzuk a híveknek és minden érdeklődőnek hogy Budapesten I. ker. Pauler-utca 10. szám alatt diakonissza otthon van. A diakonissza az ev. keresztyén egyházakban a szeretet munkájának gyakorlására van hivatva. Tiszte az, hogy a gyülekezet tagjait látogassa, a szegény sorsúaknál szükség esetén — ha pl. a családnya gyermekágyban fekszik s vagy ő, vagy a családnak más tagja beteg — házi teendőt végezzen, vagy abban segédkezzék, egyik családtól a másikhoz menve; a jobb módúaknál bizonyos megállapított és a diakonissza otthon számára fizetendő díjért a szakszerű ápolás kötelességét teljesítse. Erre nézve a feltételekkel és egyéb felvilágosításokkal a diakonissza otthon vezetősége bárkinek készséggel szolgál. Tapasztalás szerint a diakonissza élő kapocs az evangéliumi egyházakban a szegények és a gazdagok, a pásztor és nyáj között. Szeretettel kérjük azért az ev. munka iránt érdeklődőket, hogy e diakonissza intézményt, a mely az evangelium talajában gyökerezik s a mely a gyülekezeti élet élénkítésében, az evangéliumi szellem terjesztésében ugyanoly szolgálattal tehet most is, a milyent hajdan a keresztyénség terjedésének kezdetén az apostoli korban: kegyes gyámolításban részesíteni kész kötelességnek tartásák. Külön is kérjük egyházunk szegénysorsu tagjait, hogy ha szükségük van a diakonissza testvér segedelmére, bizodalommal forduljanak a Filadelfia diakonissza otthon lelkész-vezetőjéhez, Biberauer Richárd urhoz, Budapest I. ker. Pauler-utca 10. szám III. e. Szives üdvözléssel Budapest, 1903. szept. havában. *Haypál Benő* ev. ref. lelkész.

— **Lelkés-választás.** A szatmári egyházmegyében fekvő kölcese ev. ref. egyházközség mult vasárnapon egyhangulag *Kósa Ede* volt jármii lelkészt, n.-károlyi egyhm. tanácsbirót, majd betegsége miatt nyugá-

* Bántjuk azokat mi magunk!

Szerk.

lomba lépett s fölépülése után M.-Turon szolgált atyánkiát választotta meg lelkészévé. Legyen az erőnek s a kegyelemnek Lelke az új munkatérre új erővel lépő lelkészen, s legyen áldás a gyülekezeten, mely őt vezetőjeül elhívta.

Tartalomjegyzék: A mi jelszavunk. Dr. Erdős József. — Megnyitó beszéd. Dr. Hajnal István. — Tanügy: A népiskolák ellenőrzése. Barcsa János. — Közéletünk: A Magyar Protestáns Irodalmi Társaság gyűlése Nagyváradon. Sz. L. — A modern vallásánítás a destructiv irányzat szolgálatában. Veress István. — A szatmári ev. ref. főgymnáziumi vallásánítás. Dr. Márk Ferencz. — A „Heves-Nagykunsági ev. ref. egyházmegyei tanító-egylet” közgyűlése. — Irodalom. — Különfélek.

Felelős szerkesztő: ERŐSS LAJOS.

Pályásat.

A tiszántúli ref. egyházi értekezlet pályázatot hirdet „a lelkipásztorkodás, kapcsolatban a lelkipásztor belmissiói munkakörével” című

nem akadémiai használatra szánt, de gyakorlati kalauzul szolgáló s legfelebb tizenöt nyomtatott ív terjedelmű munka megírására, a melynek első kiadása a tiszántúli ref. egyházi értekezlet tulajdona lesz. Szerző feladata volna, a mi népünk teljes ismeretével, a hazai vallási és felekezeti viszonyokra vonatkozással, indokoltan és meggyőzően feltárni a lelki gondozás okait, alkalmait, módjait, eszközeit, feltételeit, szükségességét, áldásait, szóval mindazt, a mi e tétellel összefügg.

Írói tiszteletdíj hatszáz korona. Az idegen kézzel és nyomdai szedés alá alkalmas módon leírott pályamunkák, jelíges levél mellett, 1904. évi szept. hó 1-ig, a tiszántúli ev. ref. egyházkerület püspöki hivatalához Debrecenbe küldendők be.

Debrecen, 1903. évi szeptember hó 14.

Kiss Áron
püspök, egyh. értekezleti
egyházi elnök.

1-1.

A „Neumann M.” cég debreceni áruházáról.

A tiszántúli ref. egyházkerület lelkész és tanító urai előtt nem ismeretlen a

„NEUMANN M.”

cs. és kir. udvari szállító cég.

Hiszen évek hosszú sora óta, a mióta ez a cég a közönség osztatlan bizalmát bírja, nincs eset rá, hogy e nagy egyházkerület lelkészei, tanítói Debrecenben járva, ne tekintsek meg azt a kitünő hírnévnek örvendő nagy áruházat.

A kitünő minőségű férfi-, fiu- és gyermek-ruhákkal felszerelt áruház kielégíti a legkényesebb igényeket is. Ezt bizonyítják az összes vásárlók, de különösen azok a szülők, kik gyermekeik ruhaszükségletét itt szerzik be.

A nagy tiszteletű lelkész és tanító urak Debrecenbe jöve ne mulaszták el ezt a látványosság számba menő hatalmas áruhá-

zat megtekinteni. Igaz élvezettel fogja látni mindenki ezt a nagy üzletet, mely a szoliditásnak, olesóságnak mintaképe.

Nincs itt holt saison soha. Élénk az üzlet az év minden szakában, mert a vevők óriási tömege helyből úgy mint vidékről a Neumann M. céget keresi föl.

A cég főtörekvése az üzlet jó hírnevét minden időben és körülmények között fenntartani, de arra nem is volt eset, hogy Neumann M. áruháza ellen panasz emeltetett volna.

Olcsóság, tartósság és csinosság tekintetében a Neumann cég áruí versenyen felül állanak.

A tiszántúli egyházkerület lelkész és tanító urai pedig különösen bizalommal fordulhatnak az üzlet vezetőjéhez, mert hiszen, mint törzs vevőközönség különös figyelemben részesülnek minden alkalommal.

Ezután is figyelmükbe ajánljuk ezt a régi kitünő hírnevű előkelő céget.

NEUMANN M. cs. és kir. udv. szállító Debrecen, főtér, a postával szemben.

Mérték szerint külön osztály.

ALAPITTA TOTT : 1845-BEN.